

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 7

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

12. APRÍLA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Krížka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk



Alexander Ilečko: Ukrižovaný

VÝZVA

na zodpovednosť pred voľbami 2006

Slovensko je v duchovnej, kultúrnej, ekonomickej, vzdelanostnej i sociálnej kríze. Zvolebnieva sa a rastú ambície i aspirácie tých, ktorí sa chcú stať volenými zástupcami pri spravovaní slovenských štátnych a národných záujmov. Napriek trpkkej skúsenosti so slabou vierohodnosťou zástupcov ľudu niet inej legitímnej formy priameho ovplyvňovania vecí verejných v podmienkach parlamentných demokracií ako rovný občiansky hlas počas volieb.

1. Vyzývame slovenské prirodzené autority – ľudí ducha, vlastencov a tvorivých vzdelancov – aby prevzali na seba úlohu verejnej nefor-

málnej kontroly dozerajúcej nad korektnosťou volieb.

2. Žiadajme kandidátov na poslancov, aby verejne osvedčili svoju vernosť slovenskej štátnej myšlienke a slovenským národným záujmom. Aspirujúci politici nesmú v ošiali súperenia zabúdať na to, čo nás vecne i duchovne spája – na spoločnú vlasť, na spoločný štát, na spoločné zakorenenie v tradičnom slovenskom kresťanskom prostredí, na našu nadväznosť na naše spoločné duchovné, etnické, kultúrne a ekonomické hodnoty.

3. Nedovoľme, aby sa pod kepienkou nových „náhradných“ hod-

nôt vyprázdňoval slovenský štátny, kultúrny, duchovný a ekonomický potenciál.

4. Vyvíjajme občiansky tlak, aby sa kandidáti na ústavné funkcie otvorene prihlásili k slovenskému štátnemu bytiu a k slovenskému štátnemu vedomiu.

5. Trvajme na tom, že zastupovať slovenské štátne záujmy môžu len tí, ktorí si vypestovali pozitívny vzťah k vlastnej štátnosti a ktorí sú spôsobilí vlastnej kritickej sebareflexie.

6. Vyzývajme mladých, najmä prvovoličov, aby sa zodpovedne pripravili na využitie svojho volebného práva.

Milan RÚFUS, Ladislav ŤAŽKÝ, Ábel KRÁL, Eva KRISTÍNOVÁ, Magda RÚFUSOVÁ, Roman HOFBAUER, Augustín M. HÚSKA, Milan S. ĐURICA, Richard MARSINA, František VNUK, Ferdinand KLINDA, Július BINDER, Peter BRŇÁK, Ladislav LYSÁK, Teodor KRÍŽKA, Dárius RUSNÁK, Jozef M. RYDLO, Stanislav MÁJEK, Jozef DARMO, Ján LITECKÝ-ŠVEDA, Anton SEMEŠ, Jozef RÁČZ, Ján KOŠIAR, Šebastián LABO, Šrefan VRA-GAŠ, Viliam HORNÁČEK, Jozef ŠIMONOVICH, Jozef VICEN, Peter BIELIK, Viliam JABLONICKÝ, Pavol HRIVÍK, Ján SMOLEC, Natália GRAUSOVÁ, Ignác JURUŠ, František BIELIK, Alžbeta GÁLOVÁ, Juraj OSLANEC, Alica PROKOPOVÁ, Mária ŠPANÍROVÁ, Július PORUBSKÝ, Tatiana VENDELKOVÁ, Štefan MICHÁLIK, Helena PETRÍČKOVÁ, Ladislav OSLANEC, Alica MÁJEKOVÁ, Jozef PROKOP, Marta MEŠŤANOVÁ, Juraj KOLAROVICH, Ivan LIDAY, Marko SEMEŠ, Milan ČAPLA, Ján SOJKA, Mária KRALOVENSKÁ, Jozef LIDAY, Jozef SMATANA, Anton MALACKÝ, Mária PETRUŠKOVÁ, Drahomír JURČAŠKO, Jaroslav POKORNÝ, Marián VRANOVSKÝ, Richard TÓTH, Ján KOVAČOVSKÝ, Ivan KULICH a ďalší.

V globalizovanom svete sa akýkoľvek štát, ktorého vládni predstavitelia vyjadrujú požiadavky vlastného obyvateľstva (v mene ktorého sa dostali ku kormidlám moci), stáva pre administratívu jedinej svetovej veľmoci „čiernou dierou“. Dobré platení politickí komentári okamžite priložia na mapu tejto krajiny svoju šifrovaciu mriežku a ako demiurgovia rozhodujú o miliónoch ľudí ako o stáde nemysliacich, netvorivých, menejcenných individuí. Na pomoc im pribehne skupina intelektuálov, ktorí si na svoju statočnosť môžu iba spomínať, lebo renomé získané v zápase o ľudské práva dávno roztopili v kyseline dolárovej.

Aj v Slovenskej televízii to funguje podobne. Niekedy sa mi zdá, akoby našimi médiami vyrábané spravodajské relácie ani nebolo treba vysielat'. Stačilo by prevziať hotové zahraničnopolitické komentáre, lebo tie z pera domácich autorov sú iba prepisom hotových názorov v duchu pána Samsona. Tá istá demokratická a jediná správna alternatíva sa pertraktuje aj v ďalších

Satelity

TEODOR KRÍŽKA

reláciách, napr. Pod lampou, kde na pozadí slušných diskusií na nepolitickú tému zakaždým disonantne vyznie podivná symfónia hotových hodnotení krajiny či jej predstaviteľov, ktorí nezapadajú do hladkého, monopolne ponímaného globalizačného scenára. Napr. dobrý dojem, ktorý táto relácia zanechala po odborných témach v poslednom období, vzápätí úplne preškrtila nebývalo arogantným postojom k bieloruským udalostiam. Ani slovo o stave Bieloruska, o jeho histórii, o bieloruskom národe, o utrpení, ktorým bieloruský ľud prešiel, o vytrvalom odnárodňovaní, o obetiach druhej svetovej vojny, o komunistickom útlaku, stále len jedině – o potrebe hneď a zaraz ukryť kuriatko Belarus pod krídla americkej kvočky.

Desaťročia počúvame o amerických „národných“ záujmoch, v mene ktorých je dnes už „legitímne“ zaútočiť kdekoľvek na svete, stačí niekoľko mesiacov masírovať lenivé mozgy domácej a zahraničnej verejnosti ohrozaním ľudských práv a nebezpečenstvom pre demokraciu.

Božstvo demokracie, ktoré má pod rúškou slobody schovanú neraz hlavu zlatého teľaťa, už má svoje chrámy v stále väčšom počte postkomunistických krajín. Donedávna nám hrozilo ostnatým drôtom na moravsko-slovenských hraniciach. Zdá sa, že „čierna diera“ sa už premiestnila o niekoľko stoviek kilometrov ďalej. Vývoz „demokracie“ pokračuje nervóznym tempom, akoby jeho aktéri chceli ovládnuť čím viac územia, kým sa to ešte dá. Kým sa nik iný nezmôže na solidný odpor. Bielorusko, zahryznuté medzi ovládnuté Pobaltie a Ukrajinu, je prekážkou tohto postupu, ako bolo prekážkou omnoho menšie, no strategicky možno i významnejšie Slovensko pred ôsmimi rokmi. Školení odborníci na politické prevraty, ktoré si vyskúšali na stáži vo vlastnej krajine, už vyučujú záujemcov o nájomnú moc v zahraničí na východ od nás. Učia ich, ako sa niekoľko osôb pomocou ďalších niekoľkých stoviek naivných rojkov zabezpečiť na generácie dopredu, stačí prisahať vernosť sponzorovi a otvoriť dvere nadnárodným monopolom dokorán. Robia to s fanatizmom nie nepodobným na fanatizmus smutnoslávných aktérov päťdesiatych rokov, keď národy sveta mohli nájsť šťastie iba pod jedinou, červenou zástavou.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk



Svoje oči dvíham k Tebe,
ktorý tróniš na nebesiach.
Zmiluj sa nad nami, Hospodine,
zmiluj sa nad nami,
lebo sme presýtení opovrhovaním.
Naša duša je presýtená
posmechom sebaistých,
pohrdaním pyšných.

Zalm 123 – 1, 3, 4.

Vážený pane,

keď mi známi 12. marca volali, či som počúvala Živé slová v SRo, naokoľko viem, že si ich nahrávajú, poprosila som ich, aby mi poslali ich text. Nuž...!

Od kazateľa Slova Božieho som predsa len čakala zodpovednejší prístup k natoľko zložitej a na všetky strany boľavej téme. Nechápem, ako môže byť reprezentant cirkvi, čo sa volá Bratská, až tak bum-bác zaujatý voči národu, do ktorého bol riadením Božím povoláný?! Takým spôsobom, na báze vykonštruovanej viny, vynášali svoje rozsudky senáty národných a retribučných súdov, o ktorých som bola presvedčená, že patria definitívne do minulosti.

Ako Vám vôbec prišlo na im viniť malé, okyptené Slovensko za to, že sa nepostavilo so zbraňou v ruke proti Hitlerovi, ktorý vtedy už (vďaka Británii a Francúzsku, čo pred ním so salutovaním zrazili opätky) našťastoval svoj osudný Drang nach Osten?! Vtedajší prezident ČSR Beneš abdikoval a ušiel k tým, čo v nádeji, že si obeto-

Eva Kristínová píše Danielovi Pastirčákovi

vaním iných zachráni vlastnú kožu, zradili európsku demokraciu.

Choromyseľné rozhodnutie postaviť sa vtedy na odpor by bolo neodpustiteľnou masovou vraždou nielen slovenského národa (o ktorého existenciu akoby Vám vôbec nešlo), ale i všetkých, do jedného všetkých našich židovských spoluobčanov, na ktorých ste vo svojom rozhorčení akosi pozabudli. Z toho vidno, že ste nežili v tých krutých a inak ako dnes neľudských časoch. Veď by nás boli rozkmásali na kusy nielen Nemci, ale i naši južní a severní susedia. To nie sú báchorky, ale holá skutočnosť.

Podľa akého totalitného kľúča obviňujete tých, čo sa pokúšajú o reálny pohľad na to obdobie (zvažovaním všetkých pre a proti), z akejsi oveľa nebezpečnejšej, podľa taktiky?! Podľa ktorého Božieho prikázania sú Vám jednoznačne prijateľnejšie nezmierniteľné stanoviská dvoch proti sebe nevraživo stojacich táborov?!

Na jednej strane sa odvolávate na Kristov príkaz *Miluj bližného svojho*, teda i svojich nepriateľov, a na druhej nie ste ochotný stať sa bližným všetkým ľuďom, teda aj nám, Zamyslite sa, prosím, a služte príkladom.

Aby ste ma lepšie pochopili, pripíjam ku svojmu listu kópie mojich stanovísk, ako vyšli v týždenníku PREČO a v NOVOM SLOBODNOM SLOVENSKU. Tiež pripíjam svoj výber z Rúfusovho PRÍBEHU O PRAVDE, ako ho prednášam všade, kde ma zavolajú.

Pokiaľ ide o tie, v dokonalej latinčine písané listy a dokumenty, prihovám sa za to, aby ich išli preštudovať na takúto korešpondenciu fundovanú odborníci. Na Vami citovanú útlú knižočku sa totiž nedá spoliehať. Jej autor I. Kamenec pravdepodobne čerpal z údajov vydaných snáď ešte za bývalej totality. Vážne pochybujem, že by bol tie listy a dokumenty osobne študoval vo Vatikánskych archívoch. Uvádzaný štýl a slovník podopiera oprávnenosť takéhoto názoru. Preto, aby sme sa vyvarovali prehršku proti ôsmemu prikázaniu Desatora, treba ich seriózne preštudovať.

Ďakujem Vám za trpezlivosť pri čítaní týchto mojich riadkov. Ak by ste mali záujem osobne sa so mnou stretnúť, som Vám, samozrejme, k dispozícii.

V Bratislave dňa 26. marca 2006

EVA KRISTÍNOVÁ

Sateliti

(Dokončenie z 1. strany)

Nezaujíma ich prítomnosť osud vlastného národa, ba ani osud národa, ktorý lákajú na udičku, veď oni zápasia o občiansku spoločnosť bez národnej správy verejných vecí.

V ich občianskej spoločnosti vládne božstvo peniaz, a to nemá ani farbu pleti, ani národnosť, ani vlasť. Má iba heslo: „Modrá je dobrá“. Pod touto zástavou sa dá poľahky nielen ignorovať požiadavky miliónov demonštrantov vo Francúzsku, ale i odskúšať proti nim zásahovú techniku. Pod touto zástavou sa dá mnoho rokov beztriestne predávať za ponížujúce sumy a masné provízie štátny majetok napriek zúfalému odporu najvýznamnejších odborníkov v da-

nej oblasti, ktorým sa pohli zvyšky svedomia. Pod touto zástavou sa dá vysmievať odborom, ale i lekárom, či spisovateľom, ktorým už predtým iná skupinka svojvoľne odobrala právo na to byť svedomím národa. Pod touto zástavou sa bojuje za ľudské práva tam, ďaleko, zväzve i niekoľko tisíc kilometrov od nás, no bojuje sa proti ľudským právam doma.

Už dávno neplatí: Hlas ľudu, hlas Boží... Až kým pohár trpezlivosti opäť neprečie. Ale to už majú v talóne inú skupinku spravodlivých pod inou zástavou. Prosto nosič svetla, iným slovom lucifer, je majster prevleku.

TEODOR KRÍŽKA

Zločiny proti prírode

Ako George W. Bush a jeho kumpáni
obchodných korporácií vyplieňujú krajinu
a unášajú našu demokraciu

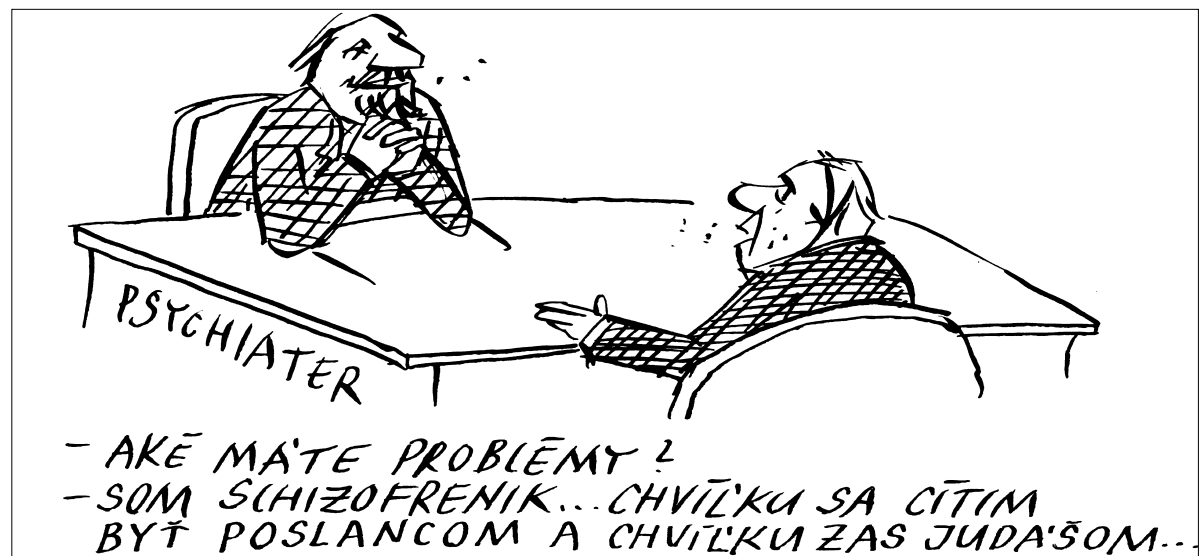
Robert Kennedy mladší je syn Roberta Kennedyho, ktorého zavraždili americkí ultrapravicoví fanatici, keď kandidoval na funkciu prezidenta USA. Presne tak, ako pred ním zavraždili prezidenta Johna Kennedyho v roku 1963 počas jeho návštevy v Texase, lebo nesúhlasil, že odstráni v USA rasovú segregáciu. Právnik Robert Kennedy mladší je zároveň obhajca Zhrmazdenia prírodných zdrojov a zároveň profesor na Pace University School of Law. Vydal knihu *Zločiny proti prírode* (Crimes Against Nature), ktorej podtitul znie: Ako George W. Bush a jeho kumpáni z obchodných korporácií vyplieňujú krajinu a unášajú našu demokraciu. V tomto silnom a ďalekosiahlom obvinení R. Kennedy, tento význačný obhajca životného prostredia, obviňuje Busha, Biely dom a jeho administratívu, že povýšili ich staré priateľstvo s predstaviteľmi obchodných korporácií na nepredvídaný stupeň, že teraz ohrozujú zdravie, národnú bezpečnosť a základy demokracie Spojených štátov. V neohraničenej honbe za súkromným ziskom a osobnou mocou, píše Kennedy, George Bush a jeho administrácia rozdrvili zákony, ktoré chránili náš vzduch, naše vody, verejnú pôdu a prírodu posledných 30 rokov a obohacujú svojich politických podporovateľov, ochudobňujú ostatných amerických občanov. Autor v knihe poodhaľuje zá-

voj a ukazuje, ako administrácia zorganizovala tieto ústupky v tandeme s najväčšími priemyselnými znečisťovateľmi prostredia, prakticky mimo občianskeho dohľadu. Kennedy odhaľuje fakty, ako Bushova administrácia podviedla občanov manipulovaním vedeckých dát, zastrešovaním oficiálnych predstaviteľov zákona a maskovala svoju agendu falšovanými rečami. Odhaľuje, ako Biely dom plytvá prostriedky rozdeľujúc nehorázne subvencie a daňové úľavy energetickým barómom, zatiaľ čo spravodlivo nedostatočné bezpečnostné opatrenia viac ako 15 000 priemyselných, chemických a nukleárných podnikov, ktoré sú možným priamym cieľom teroristických útokov. Kennedy poukazuje na to, ako táto administrácia vyprázdňuje národnú pokladnicu, znižuje americkú medzinárodnú prestíž, robí USA cieľom terorizmu a zvyšuje národnú závislosť od diktátora Blízkeho východu.

Kniha *Zločiny proti prírode* predstavuje čitateľom hľadavý efekt podnikateľskej korupcie na najzákladnejšie hodnoty americkej spoločnosti – slobodné podnikanie a demokraciu. Je to kniha o administrácii, ktorá obetuje rešpekt pre zákon, občianske zdravie, vedeckú integritu a dlhodobú ekonomickú vitalitu na oltár korporatívnej chamtivosti.

Je to rozhodne kniha na zamyslenie.

TIBOR KOVALIK, Kanada



Kresba: Andrej Mišanec

Každá predvolebná kampaň, každé volebné obdobie má svoju atmosféru. Politické subjekty predkladajú svoje programové vízie (aké sú a ako ich naplňajú, nech posúdi každý sám), majú svoje témy, aby obstáli v konkurencii. Obyčajne sú to štandardné okruhy otázok, ktoré zaujmajú voliča, ako smerovanie hospodárskej politiky a z nej vyplývajúce možné očakávania v oblasti nezamestnanosti, sociálnej, zdravotnej, dôchodkovej, školskej....., starostlivosti o občana. S celoštátnymi programami v predvolebnom období pred voliča predstupujú politické strany, ktoré pociťujú zodpovednosť za štát ako jednotný geografický a demografický celok.

Politická strana zameraná na časť voličskej základne napr. strana založená na etnickom princípe, nech jej predstavitelia používajú akúkoľvek zdvorilú rétoriku, orientuje svoj politický program a záujem do regiónu, v ktorom má voličské zázemie.

V našich slovenských vnútroštátnych pomeroch je takýmto politickým subjektom Strana maďarskej koalície. Táto strana v prítomnosti hašterenia sa slovenských parlamentných subjektov využíva napäté situácie a ako odmenu za poddržanie vládnej koalície požaduje a úspešne presadzuje svoje nadštandardné, niekedy až bezohľadné, požiadavky. Vydupala si napr. zriadenie a financovanie maďarskej univerzity v Komárne. Bez zreteľa na obmedzené finančné možnosti štátu zabezpečí rovnocenné aj materiálne podmienky na činnosť všetkých, napr. základných škôl na celom území re-

publiky.

Len tí, čo nechcú vidieť, nevidia v národnostnej politike kultúru netolerantnosti tejto politickej strany, ktorá vedie k oslabeniu pozície majoritného národa na jazykovo zmiešanom území SR. Žiaľ, slovenskí politici vidia porušovanie základných ľudských práv v ďalekej Číne, ale nedovidia do tých obcí na slovenskom juhu, v ktorých sú Slováci na komunálnej úrovni ponížovaní na princípe „rovni a rovnejší“, rôznymi obmedzeniami a inými konaniami, ktoré znevýhodňujú príslušníkov väčšinového národa. Aj preto sme v takto dotknutých jazykovo zmiešaných obciach svedkami: popierania práva Slovákov postaviť si na verejnom priestranstve v obci pamätníky nežijúcim slovenským osobnostiam, ktoré sú súčasťou ich historického, kultúrneho a národného povedomia; nie je výnimkou, že na základných školách v takýchto obciach vyučuje slovenský jazyk, literatúru, slovenskú históriu, vlastivedu, pedagóg patriaci k národnostnej menšine, ktorý si nevytvoril blízky vzťah k slovenskému národu, k jeho tradíciám, kultúre, k našmu štátu; nevšímavosť k štátnym symbolom, k štátnej hymne, k štátnym sviatkom SR; dodržiavania zákonov dotýkajúcich sa národnostných menšín, oddelene od povinnosti národnostnej menšiny dodržiavať obdobné zákony týkajúce sa ostatných občanov štátu; ako Slováci v dotknutých obciach zbierajú omrvinky padnuté zo stola hojnosti, na ktorom prekvitá národnostná kultúra za podpory rozpoč-

ŽIADAJME dohľad a kontrolu

tov miestnych samospráv a tiež za výdatnej finančnej podpory zo štátneho rozpočtu SR. Na území SR je takému ohrozeniu vystavených 75 obcí, v ktorých dominuje viac ako 90%-ná maďarská národnostná menšina a 438 obcí, v ktorých táto menšina prekračuje 50% hranicu populácie.

V záujme harmonického spolunažívania občanov štátu, bez ohľadu na ich etnickú príslušnosť, v záujme naplňovania práva všetkých občanov na dôstojný život a v záujme uchovania stability štátu žiadajme od zástupcov politických subjektov, ktorí sa uchádzajú o našu podporu, aby garantovali a to bez ohľadu na to, či sa po voľbách ich strany ocitnú vo vládnej koalícii alebo opozícii, že v budúcom volebnom období budú presadzovať takú národnostnú politiku, ktorá odstráni diskrimináciu Slovákov v dotknutých obciach na jazykovo zmiešanom území SR. Požadujeme od nich, aby sa zaviazali, že budú dbať na:

- vytvorenie podmienok (personálnych aj finančných) na dôsledný dohľad a kontrolu dodržiavania vnútroštátnych právnych noriem, ako aj medzinárodných dohôd, dohovorov z oblasti ľudských práv týkajúcich sa ochrany národnej identity majoritného národa a tiež národnostných menšín žijúcich v konkrétnom štáte. V na-

ších slovenských pomeroch so zreteľom na obce, v ktorých národnostná menšina zaujíma rozhodujúce pozície v orgánoch miest-

nych samospráv;

- dopracovanie a novelizáciu tých právnych noriem, ktoré vytvárajú podmienky pre nerovnú účasť občanov v politickom, verejnom a spoločenskom živote obce (napr. zákon o komunálnych voľbách a v ňom umožniť primerané zastúpenie Slovákov v obecných zastupiteľstvách na jazykovo zmiešanom území štátu. Nech zodpovedne zväžia potrebnú novelizáciu zákona o obecnom zriadení a zákona o samospráve VÚC aj z hľadiska naznačeného problému);

- novelizáciu zákona o štátnom jazyku SR a potrebu zapracovať do neho sankčné ustanovenie za jeho porušovanie a doriešiť systém dohľadu a kontroly jeho dodržiavania;

- vyriešenie financovania záchran, rozvoja a prezentácie podvyživej slovenskej národnej kultúry na jazykovo zmiešanom území štátu z prostriedkov miestnych samospráv a zo štátneho rozpočtu SR;

- vytvorenia možností, aby slovenské deti a žiaci mohli navštevovať materské a základné školy s výchovným a vyučovacím jazykom slovenským v podaní slovenských pedagógov vo všetkých obciach v ktorých žijú na jazykovo zmiešanom území SR Slováci. Právo na výchovu a vzdelávanie vo svojom materinskom jazyku

a v národnom duchu majú vo vlastnom štáte aj slovenské deti;

- odstránenie kumulácie kompetencií na úrovni štátnych orgánov v oblasti ľudských práv tak, aby nimi nedisponovali zástupcovia jednej národnostnej menšiny k čomu dochádzalo v minulom a v tomto volebnom období (SMK). Uľahčí to prijať opatrenia na nápravu v prípade zistených nedostatkov;

- do systému monitorovania dodržiavania právnych predpisov z oblasti

ľudských práv na jazykovo zmiešanom území SR v súčasnosti so štátnymi orgánmi a štátnymi organizáciami zapojiť aj Maticu slovenskú, vrátane jej zástupenia v poradných orgánoch pre túto oblasť.

Od zástupcov politických subjektov žiadajme, nech žijeme v ktorejkoľvek časti Slovenska, garancie, že budúce volebné obdobie (v režii akejkoľvek vládnej garnitúry slovenských parlamentných strán), bude znamenať nastolenie spravodlivého štátneho dohľadu a kontroly dodržiavania antidiskriminačnej legislatívy na zanedbanom jazykovo zmiešanom území SR. S osobitným zreteľom na jej uplatňovanie v tých regiónoch Slovenska, v ktorých SMK na etnickom princípe vykonáva kompetencie verejnej správy. Plniť si túto zákonnú a morálnu povinnosť máme o to väčšiu, že štátna politika SR voči našim národnostným menšinám je na medzinárodnej úrovni vysoko pozitívne hodnotená.

ALEXANDER ŠTEVÍK
tajomník MS a riaditeľ
Strediska národnostných vzťahov

Opatrenia vlády, ktoré sledujú plnenie maastrichtských kritérií, dostávajú konkrétnu podobu. Vláda sa intenzívne usiluje o prijatie Slovenska do európskej menovej únie (EMÚ) a o zavedenie eura ako oficiálnej peňažnej jednotky od 1. januára 2009. Ide o krok, ktorý výrazným spôsobom ovplyvní hospodársky a spoločenský vývoj na Slovensku. Pritom o pozitívach a hlavne o rizikách spojených s týmto krokom sa na Slovensku prakticky nediskutuje.

V kampani, na ktorú sú vyčlenené nemalé prostriedky, Ministerstvo financií SR a NBS sa zamerali na riešenie „technických“ a organizačných otázok spojených s prechodom na euro. Národný program zavedenia eura na Slovensku je dobre spracovaný po „technickej“ stránke a z hľadiska organizačného zabezpečenia tohto prechodu. Avšak bojom zostáva analýza sociálnych a ekonomických aspektov prechodu na euro, dopad tohto prechodu na podnikovú sféru, poskytovateľov služieb a na domácnosti. Inými slovami, ako zavedenie eura ovplyvní výkonnosť ekonomiky na Slovensku a životnú úroveň obyvateľstva. Pritom v štátoch, ktoré sa transformujú k trhovému hospodárstvu, plnenie maastrichtských kritérií v relatívne krátkom čase vyvoláva početné a doposiaľ nezodpovedané otázky. Príkladom je vývoj v pobaltských štátoch, ale aj odborná diskusia, ktorá prebieha v Českej republike a v Maďarsku.

Preto, cieľom predkladaného príspevku je podnietiť diskusiu k rôznym aspektom plánovaného prechodu na euro, vrátane k začleneniu Slovenska do globalizujúcej sa svetovej ekonomiky.

Od členstva v EÚ k členstvu v EMÚ

Z geopolitického pohľadu územie Čiech, Moravy a Slovenska je po stáročia jedným z neuralgických bodov tejto časti Európy, nárazníkovou zónou medzi východom a západom, severom a juhom. V minulosti početné nájazdy na územie Slovenska zabrzdlili hospodársky rozvoj a v kombinácii so zlatom a striebrom, ktoré prúdilo zo zámoria do západoeurópskych štátov, spôsobili, že rozvoj hospodárskej aktivity sa ťažiskovo preniesol do západnej Európy. Podnes územím Slovenska vedie deliaca čiara medzi rozdielnou úrovňou hospodárskeho rozvoja, spôsobom života a životnou úrovňou širokých vrstiev obyvateľstva.

V súčasnosti, geopolitické zmeny v tejto časti Európy sa spájajú s prechodom od centrálne riadenej ekonomiky k trhovému hospodárstvu; snahou začleniť sa do jednotného trhu v rámci EÚ. Avšak, realizácia ambiciózneho projektu, ktorý je spojený s týmto procesom, je spojená aj s prekonávaním retardačných tendencií, neochoty akceptovať zásahy zvonku do národnej suverenity. Táto skutočnosť ovplyvnila aj hlasovanie o prijatí navrhovanej ústavy v členských štátoch EÚ. Ukázalo sa, že zo strany členských štátov EÚ sa znovu zvažujú rôzne stránky fungovania „zjednocujúcej sa Európy“ v podobe EÚ. Dohoda o plnšej integrácii vyžaduje, aby sa členské štáty EÚ postupne vzdávali národnej suverenity v prospech väčšieho hospodárskeho a neskoršie aj politického celku. Pritom tento princíp nie je akceptovaný v plnom rozsahu. Veľké rozdiely v tempe ekonomického rastu, miere inflácie, deficitnom financovaní, atď. komplikujú situáciu. EÚ preto požaduje, aby štáty uchádzajúce sa o členstvo v EMÚ konvergovali už pred vstupom do eurozóny, zosúladiť hospodársku politiku s politikou členských štátov EMÚ.

Z pohľadu Slovenska ako malej a otvorenej ekonomiky formovanie jednotného trhu v rámci EÚ umožňuje zapojenie Slovenska do integračných procesov. Voľný, aj keď zo strany mnohých „starých“ štátov EÚ zatiaľ ohraničený pohyb pracovných síl, umožňuje aj týmto spôsobom znížiť nezamestnanosť na Slovensku, pričom, pracovníci v zahraničí neraz vykonávajú menej kvalifikované, resp. sezónne práce. Pozitíva jed-

notného trhu sa voči Slovensku najvýraznejšie prejavujú v relácií k toku tovarov a kapitálu, v podobe priamych zahraničných investícií, aj keď v menšej miere, ako v susedných štátoch.

Zavedenie eura by mohlo pozitívne vplyvať na priliv zahraničného kapitálu, hlavne v podobe priamych zahraničných investícií, ale aj na investície podnikov, ktoré majú sídlo na Slovensku, v zahraničí. Ďalšie činitele, vrátane získavania know-how a moderných technológií, atď. zohrávajú pri začlenení Slovenska do spoločného/jednotného trhu EÚ dôležitú úlohu.

Mnohé očakávania sa spájajú s čerpaním prostriedkov z fondov EÚ, pričom čerpanie týchto prostriedkov sa neviaže na členstvo Slovenska v eurozóne. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že medzi štátov transformujúcich sa k trhovému hospodárstvu, Slovensko spolu s Českou republikou, predstavovalo priemyselne vyspelú ekonomiku s relatívne vysokou životnou úrovňou do roku 1990. Avšak Slovenská republika pri formovaní svojej štátnosti zdedila aj štruktúru priemyslu, inštitucionálne usporiadanie, právny poriadok, bankový systém atď., ktorý nezodpovedal trhovému hospodárstvu. Z nutnosti prispôbiť sa princípom trhovej ekonomiky a novému politickému usporiadaniu Európy, dote-



Kresba: Andrej Mišanek

unifikovanej peňažnej politiky, vzniku nadnárodnej inštitúcie, ktorá bude zodpovedať za peňažnú politiku členských štátov, vznik a zavedenie spoločnej peňažnej jednotky. Išlo o dlhodobý proces, ktorý sa cez postupné riešenie problémov, vrátane negatívnych postojev, hlav-

ne, prehnými očakávaniami. Optimizmus prevláda v štátoch, ktoré sa transformujú k trhovému hospodárstvu. Cieľom „nových“ štátov EÚ je do roku 2009/2010 vstúpiť do EMÚ a zabezpečiť prechod z národnej peňažnej jednotky na euro. Za takto určeným cieľom je snaha

podmienky prechodu k jednotnej mene a dopad tohto prechodu na cenovú hladinu, príjmy, dôchodky, úspory, hodnotu movitého a nemovitého majetku v štáte, ktorý vstupuje do eurozóny. Správne určenie centrálnej parity pri vstupe do ERM II. t.j. konverzného pomeru danej meny vo vzťahu k euru, zohráva v tomto procese dôležitú úlohu. Pri vstupe do ERM II., centrálna banka príslušného štátu by mala voliť moment, v ktorom výmenný kurz nie je nadhodnotený, ale ani podhodnotený, aby sa neohrozila konkurenčná schopnosť danej ekonomiky. Vzhľadom na nižšiu výkonnosť ekonomík v štátoch, ktoré sa transformujú k trhovému hospodárstvu, tento problém sa dostáva do popredia. Nakoľko novými štátmi EMÚ sa stanú relatívne málo výkonné ekonomiky, prehľbi sa ekonomická heterogenosť menovej únie, rozdiely v požiadavkách na jednotnú peňažnú politiku.

Záver

Konečná podoba EÚ a tým aj EMÚ, nie je jednoznačne určená. EÚ aj EMÚ sa budú naďalej vyvíjať, rozširovať, pričom hranice územného rozšírenia únie nie sú jednoznačne určené. Táto skutočnosť vnáša riziko a neistotu do procesu integrácie, hodnotenia budúceho vývoja EMÚ a jej úlohy v globalizujúcom sa svete. Môžeme predpokladať, že aj keď niektoré štáty budú mať rozhodujúce postavenie v svetovej ekonomike, jednotlivé vlády budú čoraz menej kontrolovať toky informácií, transfer technológií, know-how, finančné transakcie, migráciu obyvateľstva, atď. Naproti tomu, autonómna politika jednotlivých vlád bude čoraz viac zohľadňovať priority medzinárodnej bezpečnosti, interdisciplinárnej zodpovednosti. Efektívna štruktúra vládnutia sa bude formovať na základe schopnosti vytvárať partnerstvá, využívať toky informácií. Touto schopnosťou bude dané aj postavenie Slovenska v globalizujúcom sa svete. Rozhodujúce budú podmienky za ktorých sa Slovensko začlení do eurozóny a dôsledky tohto kroku. Úlohou vlády, ktorá vznikne po voľbách do Národnej rady SR bude preto pokračovať v integrácii Slovenska do svetovej ekonomiky pri minimalizovaní negatívnych dôsledkov prechodu k trhovému hospodárstvu.

VLADISLAV BACHÁR

Vláda zrýchľuje zavedenie eura

rajšia transformácia a s ňou spojený rozsah zmien sa ukázal ako veľký a nákladný; vyžiadal zaplatenie vysokej ceny za reformy. Reformné úsilie súčasnej vlády, práve tak ako aj úsilie vlády, ktorá vznikne po voľbách do Národnej rady SR v júni 2006, sa dostáva do kritického bodu. V tomto bode sa určí ďalšie zameranie sociálneho a ekonomického rozvoja Slovenska, možnosti plniť maastrichtské kritéria a integrovať sa do eurozóny 1. januára 2009. Nakoľko ide o veľmi náročný cieľ, v ďalšej časti príspevku venujeme pozornosť zásadám fungovania spoločného trhu v rámci EÚ a tým aj členstva v EMÚ.

Projekt spoločného/jednotného trhu

Po roku 1945 projekt spoločného jednotného trhu západoeurópskych štátov sa postupne formoval ako výraz politických a hospodárskych snáh politiky a hospodársky stabilizovať rozdelenú Európu, zabezpečiť mier v tejto časti sveta. V popredí bola snaha riešiť vzťahy medzi Francúzskom a Nemeckom, postaviť hrádku prenikaniu komunizmu do západnej Európy. USA podporili takto zameraný projekt. Postoj USA sa postupne menil potom ako sa ukázalo, že integrujúca sa Európa sa stáva konkurentom Spojených štátov.

Realizácia projektu integrácie vyžadovala, aby sa riešili problémy spojené so vznikom jednotného/spoločného ekonomického priestoru, vzdávania sa národnej suverenity v prospech väčšieho ekonomického a neskoršie aj politického celku. Už pri prvých krokoch, ktoré sa spájali so vznikom Monetárnej únie a s formovaním EHS sa ukázalo, že idea spoločného trhu, voľného pohybu pracovných síl, tovarov, služieb a kapitálu, sa viaže na harmonizáciu hospodárskej politiky, taríf, noriem, predpisov, atď., že tento trh sa vytvára na základe zosúladienej fiškálnej a peňažnej politiky, kontroly jej plnenia zo strany nadnárodných inštitúcií. Ukázalo sa taktiež, že autonómne postavenie centrálnych bánk členských štátov komplikuje realizáciu projektu integrácie/spoločného trhu. Do popredia sa dostala možnosť formovania

ne zo strany Veľkej Británie, nakoniec vyústilo do formovania európskej menovej únie / EMÚ / a zavedenia spoločnej peňažnej jednotky v podobe eura.

Idea eurozóny (EMÚ) vznikla koncom 60. rokov 20. stor. Spresňovala sa do realizačnej podoby v 70. a 80. rokoch minulého storočia, aby v 90. rokoch sa pristúpilo k jej realizácii. Unifikácia peňažnej politiky z jedného centra – zo strany Európskej centrálnej banky / ECB / so sídlom vo Frankfurtu, má pomocou emisnej politiky zabezpečiť kontrolu množstva peňazí v obehu, vplyvať na fiškálnu, rozpočtovú, sociálnu, atď. politiku členských štátov eurozóny, ale aj štátov kandidujúcich na členstvo. V súlade so zákonom veľkých čísel má tmiť externé šoky, znížiť požiadavky na transakčné náklady, menové rezervy, atď. Zariadením eura medzi svetové rezervné meny konkurovať americkému doláru a posilniť postavenie EÚ vo svete.

Euro vzniklo ako výsledok kompromisných riešení, ktoré sa dosahovali na základe ostrých diskusií a presadzovania záujmov jednotlivých štátov. Pritom samotné Francúzsko, Nemecko a Taliansko, signatári maastrichtských dohôd, ktoré určujú podmienky vstupu a činnosti EMÚ, majú problémy s ich plnením. Preto z času na čas, hlavne vo vzťahu k Taliansku, zaznievajú skeptické hlasy vo vzťahu k perspektívam EMÚ a eura ako svetovej rezervnej meny.

Pri hodnotení perspektív EMÚ sa stretávame aj so skepticizmom, ale aj

o čo najtesnejšie začlenenie do ekonomického a politického systému EÚ, a to aj za cenu sociálnych dopadov, ktoré môžu vyústiť do destabilizácie vlády. Pritom, ekonomika štátov, ktoré usilujú o urýchlené prijatie do EMÚ, spravidla nespĺňa maastrichtské kritéria a je otázne, či ich bude splňať v plánovanom termíne vstupe do EMÚ a pokiaľ ich bude splňať, tak za akú cenu?

Členstvo v EMÚ, existencia spoločnej peňažnej jednotky – eura je spojená so stratou autonómnej peňažnej politiky, politiky kurzov, ktorá v spolupráci s centrálnou bankou príslušného štátu, umožňuje vláde reagovať na rôzne šoky a na nerovnovážny vývoj národného hospodárstva. Rozdielna ekonomická úroveň v štátoch, ktoré usilujú o prijatie do EMÚ znamená, že medzi štátmi, ktoré usilujú o členstvo sú značné rozdiely vo vývoji celkového dopytu a ponuky v porovnaní s vývojom v členských štátoch EMÚ. Preto, urýchlený vstup do menovej únie by mohol negatívne vplyvať na ekonomiku týchto štátov.

ECB formuje peňažnú politiku, ktorá aj za cenu deflácie eliminuje deficitné financovanie štátneho rozpočtu. Centrálna banka členských štátov EMÚ vystupujú potom ako výkonný orgán ECB, ktorý vplyva na ekonomiku na základe predchádzajúceho súhlasu ECB. Ohraničená možnosť regulovať ekonomiku bez predchádzajúceho súhlasu ECB je jedným z úskalí členstva v ECB. Druhým úskalím sú

TEODOR KRIŽKA

Dve slová: ľúbim, milujem

*Pán úsvitu mi leje do spálne
plný prúd svetla na vädnuce kvety.
Dve prosté slová, také banálne
pre tých, čo ľúbia lacno, bez obety,*

*dokola šepkám obdĺžnikom stien.
A steny? Steny naspäť vracajú mi
len mlkve ticho, samé ticho, len
zvieravú bolesť, kým ma nezaplní.*

*Nemôžu nikam moje chápané
objatia, a tak iba stenám, stenám
dve prosté slová tej, čo v diallave
rovnaké slová šepká holým stenám.*

*Od rána do samého večera
zúfalý celý, že tak živo dýcham,
za tú, čo kdesi v dialke umiera,
modlím sa lásku, ktorá nesmie nikam.*

Už to tak je – či sa to niekomu páči, alebo nie – že každý národ je hrdý na veľké osobnosti, ktoré z neho vzišli. Takéto osobnosti má samozrejme aj náš, slovenský národ, ale v mnohých prípadoch sú mu odnímané. Z nevedomosti, nedbalosti a niekedy i schválne. Tak sa mi to javí, keď listujem v rôznych inojazyčných náučných slovníkoch a lexikónoch. Sú to hlavne heslá týkajúce sa slovenských osobností pôsobiacich období, keď Slovensko bolo časťou Uhorska. (Od rozpadu Uhorska ubehlo síce hodne rokov, ale duch toho obdobia je v zahraničných lexikónoch i v odborných príručkách ešte stále prítomný). Nad tým sa treba pozastaviť a uvážiť, ako uviesť na pravú mieru rôzne chyby svedčiace často o ignorancii a neúcte k inému národu. Takéto chyby by profesionáli robiť nemali. Preto považujem za správne upozorňovať na ne jednotlivé redakcie a vydavateľstvá – a žiadať nápravu. I ja to tak robím a musím povedať, že často sú redaktori vydavateľstiev dokonca vďační za tieto upozornenia.

V ďalšom uvádzam ako náhodilý výber niekoľko príkladov. Ako prvá „perlička“: dvojjazykový, v koži viazaný lexikón „The Oxford Universal Dictionary Illustrated“, Great Britain 1969. Tu sa možno dočítať, že Slováci sú „race dwelling in the north-western part of Hungary“ (rasa /národ/ obývajúci severozápadnú časť Maďarska). Opakujem, že ide o vydanie z roku 1969!

Našu identitu pred svetovou verejnosťou skrývali nielen Maďari, neskôr aj Česi. V dtv Lexikone z roku 1974 pod heslom „Slovensko“ som našla tento údaj: „Slovakei, tschech. Slovensko, der östl. Teil der Tschechoslowakei. Zaráža tu údaj, že „Slovakei“ je po česky Slovensko, ako keby Slováci nemali vo svojom jazyku pojem pre zem, v ktorej sú autochtónnym národom.

Do očí bijú v zahraničných lexikónoch (nemyslím tu tie, ktoré vyšli v Maďarsku) „skomolené“ slovenské, príp. slovenské priezviská s údajom, že ten alebo onen je americký, nemecký alebo inej národnosti maliar, hudobník alebo literát, je rodom Maďar. Neznalý materiál musí mať dojem, že Maďarsko bolo akýmsi podhubím pre obzvlášť múdrych ľudí. Nahliadla som do „Uj Magyar Irodalmi Lexikon“ (Nový maďarský literárny lexikón), Budapešť 1994. Pre Slováka sú v ňom z veľkej časti, keď si odmyslí maďarskú ortografiu, známo zvučiace priezviská. Kto vie, koľko je v ňom Slovákov, ktorí majú tak pomad'arčené priezviská, že s pôvodnou slovenskou formou nemajú nič spoločné?

Pomad'arčovanie a tým aj odnárodňovanie Slovákov súvisí s časmi, keď štátni úradníci monarchie prinútili nejdenného Slováka pozmeniť si priezvisko, napr. pri prijímaní do zamestnania. Z mnohých Slovákov sa tak stali Maďari a sú nositeľmi maďarských priezvisk dodnes. Maďarom sa stal oficiálne aj ten, kto sa dostal do uhorskej štatistiky, že ovláda maďarskú reč. Počet Maďarov v Uhorsku sa tak stupňoval astronomickou rýchlosťou. Za tridsať rokov (1800-1910) sa počet Maďarov v Uhorsku štatisticky zvýšil o viac ako o polovicu (o 3 646 888) a od roku 1870, t. j. za štyri desaťročia takmer o dve tretiny. Od roku 1900 do 1910, čiže za 10 rokov, sa ich počet štatisticky zvýšil takmer o poldruha milióna (o 1 308 274), napriek tomu, že celé Uhorsko bolo postihnuté silnou vlnou vystaňovalecva.

Svetovú verejnosť treba upozorňovať, že Uhorsko či Maďarsko bolo vždy multietnickým štátom, že žilo tam viac nemaďarov ako Maďarov a že Budapešť 19. storočia pozostávala zo 40% – 45% zo Slovákov.

Slováci vo vlastnej rodnej zemi nelenže nemali vlastný štát, ale ani tú najmenšiu autonómiu, ba dokonca aj športové spolky na Slovensku boli registrované ako maďarské. Talentovaní a ambiciózni Slováci mali jedinou možnosť – ísť do Budapešti. Len odtiaľ sa mohli zúčastniť na medzinárodných súťažiach, prirodzene, ako Maďari. Takto sa mnohí

DARINA VERGESOVÁ

Už to tak je

slovenskí vzdelanci po štúdiách dali do služieb maďarského štátu a tým vlastne aj maďarského národa. Nejedným vlastne na peštianskej univerzite bol Slovák. Významnú rolu v duchovnom živote Maďarov hrali aj slovenské šľachtické rodiny: Podmaniczky, Csemiczky, Kossuth, Podhradszky, Domanovszky, Dohnányi, Berzeviczi (Brezovický) a iné. V *Brockhause* a iných lexikónoch sú napr. uvedení viacerí nositelia priezviska Dohnányi, príp. Dohnanyi. Sú medzi nimi veľkí maďarskí kompozitisti, pianisti a iné osobnosti. Potomkovia tejto rodiny sa dostali aj do Nemecka, a preto nie je zriedkavosťou stretnúť sa s týmto priezviskom aj v nemeckej politike.

Pri spracovaní nasledujúcich riadkov nahliadla som do životopisov niektorých slovenských osobností. Nemožno prehliadnuť, že mnohí Slováci, ktorí študovali za hranicami, sa tam často uplatnili ako univerzitní profesori, dekáni a rektori univerzít alebo riaditelia rôznych ustanovizní. Vo veľkej miere sa zaslúžili aj o založenie akadémií v štátoch svojho pôsobenia. Boli moreplavcami, plavili sa na moriach vo funkcii kapitánov, admirálov a vrchných veliteľov. Boli plukovníkmi, generálmi, podmaršalmi, maršalmi a hlavnými veliteľmi vojsk. Boli architektmi, ktorí realizovali svetoznáme projekty v zahraničí. Boli nositeľmi čestných doktorátov a cisárskych vyznamenání. Slovensko dalo svetu aj umelcov, či už známych režiséroch, hercov, spevákov, operných spevákov, ktorí boli členmi rôznych Komorných a Národných divadiel alebo Kráľovských opier. Zo Slovenska vzišlo množstvo vyššieho katolíckeho kňazstva pôsobiaceho po celom Uhorsku, medzi nimi arcibiskupov, biskupov a kardinálov. Slovensko dalo Uhorsku, vlastne Maďarsku, v neposlednej miere aj olympionikov, ktorí ho úspešne reprezentovali na olympijských hrách, počnúc samými prvými v roku 1896 v Aténach. Títo talentovaní a schopní Slováci robili dobré meno Uhorsku, teda Maďarsku, pretože okrem zopár slovenských jazykov pojmy Uhorsko a uhorský v žiadnom inom jazyku neexistujú. Je na nás, aby sme týmto Slovákom prinavrátili adekvátne miesto a začlenili ich tam, kam patria, do histórie Slovenska.

O mimoriadne osobnosti sa často zvädzal medzinárodný boj. Preto neprevapuje, že tie naše si prívlastňujú naši susedia. Z časových dôvodov spomeniem iba zopár:

Ladislav Medňanský (1852 Beckov – 1919 Viedeň): *Brockhaus* (zv. 14, 1991) ho uvádza ako Ladislava Medňanského, slovenského maliara. Prekvapuje tu slovenský pravopis a údaj, že Medňanský bol Slovák. V *Encyklopédii Slovenska* (1979) a v slovenskej tlači vôbec meno tohoto slovenského maliara píšú totiž maďarským pravopisom (Mednyánszky). Ani nepišú o ňom ako o Slovákov, ale o maliarovi akéhosi stredoerópskeho pôvodu.

Lexikon *Meyers* (zv. 14, 1975) pri hesle tohoto maliara čerpal očividne z maďarských prameňov: Mednyánszky, László Baron von, nasleduje výslovnosť jeho mena a priezviska po maďarsky a že sa nar. v Beckó (dnes Beckov, Slovensko). Inak sa Slovensko vôbec nespomína. Svetoznámy maliar Ladislav Medňanský sa narodil 23. apríla 1852 v pomad'arčenom Beckove v rodine baróna Eduarda Medňanského. V roku 1862 sa celá rodina presťahovala do Strážok. Gymnázium navštevoval L. Medňanský v Kežmarku, maliarsku akadémiu v Mníchove. Odtiaľ viedla jeho cesta do Paríža na École des Beaux-Arts. Často sa zdržoval na Montmartri, kde si prenajal ateliér a maľoval motívy z Paríža a Barbizonu. Veľká časť jeho krajinomaľby vznikla ale v považskej, v podtatranskej a v tatranskej prírode. Barón maliar Ladislav Medňanský veľa cestoval. Takmer všade sa mohol rozprávať v tom jazyku,

kde sa práve nachádzal. Strážky, kde prežil časť svojej mladosti zostali však jeho trvalým domovom. Ťažko chorý žil posledné roky svojho života v Budapešti, vo Viedni a v Strážkach. Medňanský zomrel 14. apríla 1919 vo Viedni, kde ho aj pochovali. V roku 1966, teda 47 rokov po jeho smrti, si jeho telesné pozostatky previezli Maďari na šľachtický cintorín do Budapešti. Ladislava Medňanského považujú za svojho aj Rakúšania i Maďari.

Michal Teodor Kostka (1853 Sabinov – 1919 Budapešť), maliar a lekárnik v Spišskej Novej Vsi: Tento pomad'arčený Slovák, príp. Slovan (jeho rodina pôvodne pochádzala z Poľska a Spiša) sa v encyklopédiách uvádza pod heslom *Csontváry-Kosztka, Tivadar. Brockhaus* (zv. 5, 1988) ho uvádza pod heslom *Csontváry* s vysvetlením, že vlastným menom sa volal Mihály Tivadar Kosztka, bol maďarským maliarom, nar. v Kisszeben, dnes Sabinov, východne Slovensko. Podobný údaj je aj v lexikóne *Meyers* (zv. 14, 1975), iba že Kisszeben nemá slovenský ekvivalent.

Evidentne slovenský pôvod má slávny maďarský dramatik Imrich Madáč alias Imre Madách (1823 Dolná Strehová – 1864 tamže), ktorý nechýba v žiadnom lexikóne. Keď niekto hľadá údaj o jeho narodení v cudzojazyčnom lexikóne, tak zistí, že sa tento dramatik narodil v Alsósztrégo. Darom by sme ho hľadali niekde v Maďarsku. To je Dolná Strehová na Slovensku. Pomad'arčený Imrich Madáč je vnukom v siedmom pokolení Gašpara Madáča (1590 Dolná Strehová – 1647 tamže), ktorý, hoci sa v tej dobe na Slovensku písalo po latinsky, tvoril v národnom jazyku, čiže v slovenčine tej doby. Pomad'arčovanie tejto rodiny začalo až Alexandrom Madáčom, starým otcom Imricha.

Jedným z najpopulárnejších maďarských spisovateľov, ktorý sa vo svojich poviedkach a románoch venuje hornomaďarskej (t. j. slovenskej, D.V.) vidieckej šľachte je Kálmán Mikszáth (1847 – 1910), nar. v Szklabony, zomrel v Budapešti, uvádza *Brockhaus* (zv. 14, 1991). Maďarské pomenovanie Szklabonya je aj v iných lexikónoch. Čiže slovenský názov tohoto slovenského mesta sa nikde neuvádza. Reč je o Kolomanovi Mikszáthovi, nar. na Slovensku, v Sklabine, ktorý mal slovenských predkov.

Slovenský pôvod mal aj Valentin Balaša (1554 Zvolen – 1594 Ostrihom; pochovaný v Hybiach) renesančný básnik píšúci po maďarsky i slovensky. Lexikon *Brockhaus* (zv. 2, 1987) ho uvádza pod heslom Bálint Balassi, maďarský básnik, nar. v Zólyom (dnes Zvolen, stredoslovenský kraj).

Alojz Štröbl (1856 Kráľova Lehota – 1926 Budapešť), slávny sochár: Otec Jozef Štröbl, matka Karolína, rodená Výrostková.

Podľa lexikónu *Meyers* (zv. 22, 1978) bol Štröbl maďarským sochárom, nar. v Liptóujúvare (dnes Liptovský Hrádok, stredoslovenská oblasť). Keďže Štröbl bol Maďar, treba ho vedieť správne po maďarsky aj vysloviť. Nasleduje maďarská výslovnosť tohoto slovenského sochára.

Veľmi zaujímavou postavou v dejinách Slovenska je Móríc Beňovský (1746 Vrbovce – 1786 Madagaskar): Slávny vojak, moreplavec, cestovateľ a kráľ Madagaskaru, hrdina mnohých románov, básní, dramatických diel, opier, filmov a televíznych seriálov na celom svete. Móríc bol synom slovenského zemana, generála rakúskej armády, Samuela Beňovského z Trenčianskej stolicy. Móríc Beňovský bojoval za nezávislosť Poľska, za čo si vyslúžil vyhnanstvo na Kamčatke. Utielol odtiaľ a po dobrodružstvách v rôznych zemiach a na mnohých moriach sa ocitol na Madagaskare, kde domorodcom pomáhal bojovať proti kolonizátorom. Obl'úbili si ho tak, že si ho zvolili za svojho kráľa.

Beňovského si prisvojujú Slováci, Poliaci a pretože Slovensko bolo v tom čase súčasťou Uhorska, aj Maďari. V zahraničí je Beňovský predstavovaný ako maďarský šľachtic. O Slovensku pritom nepadne ani slovičko, napr. v rôznych televíznych seriáloch, ale nielen tam. Istý karpatský Nemeck, rodák z Kežmarku, vo svojich knihách o Slovensku, Móríc Beňovského z Vrbového uvádza ako *Moritz Benyovszky z Werbau*. Čiže krstné meno a miesto narodenia uvádza po nemecky a priezvisko po maďarsky.

Slovenské osobnosti si prisvojujú nielen Maďari, ale aj Nemci a Rakúšania. Napríklad Maximilián Jozef Petzval (1807 Spišská Belá – 1891 Viedeň) je podľa lexikónu *Brockhaus* (zv. 17, 1992) rakúsky matematik, nar. v Belej (východoslovenský kraj), *Dtv-Lexikonu* (1973) rakúsky matematik, nar. v Szepesbéla (Maďarsko). Podobne v *dtv-Lexikone* (1990), s malou úpravou: nar. v Szepesbéla (dnes Spišská Belá), a podľa lexikónu *Meyers* (zv. 18, 1976) bol tiež rakúskym matematikom a narodil sa v Szepesbéla (dnes Spišská Belá, východoslovenská oblasť). Petzval bol matematikom, fyzikom, vynálezcom, univerzitným profesorom i odborníkom v teórii hudby. Bol Slovákom, narodil sa v Spišskej Belej, a tá je na Slovensku. Ľudovú školu vychodil Petzval v Kežmarku, nižšie piaristické gymnázium v Podolínci, vyššie gymnázium v Levoči. Kráľovskú akadémiu vyštudoval v Košiciach a v Budapešti inštitút geometrie, ktorý ukončil diplomom inžiniera. Na budapeštianskej univerzite študoval matematiku, ktorú ukončil doktorátom. V Budapešti sa stal riadnym profesorom vyššej matematiky. V roku 1837 ho ako tridsaťročného povolala viedenská univerzita, aby prednášal matematiku. Zostal tam plných 40 rokov. Stredobodom jeho záujmu sa stala geometrická optika. Vynašiel svetlomet a premietací prístroj, zhotovil portrétový objektív, neskoršie patentoval aj krajinársky objektív, tzv. ortoskop. S použitím tzv. zrkadlovej Petzvalovej lampy zostrojil aj projektor, zdokonalil mikroskop a (Galileiho) ďalekohľad. Vynašiel i divadelný ďalekohľad. Je zakladateľom modernej fotografie.

Po našich osobnostiach pošukujú aj Česi. V rôznych príručkách k českým dejinám, ktoré vyšli v Čechách sa Ján Kollár (1793 Mošovce) uvádza ako *prvý veľký básnik novočeský*, prípadne, že *Šafárik a Kollár jsou čestí buditelé*. O tom, že boli Slováci a sa k Slovákom aj hlásili, nepadne ani slovičko. V zahraničnej slavistickej literatúre sa títo dvaja Slováci často uvádzajú ako *velkí českí slavisti*, prípadne *českí učenci*. Na tomto maličkém prípade vidno, ako sa niektoré javy preberajú a publikujú ako overené fakty. A to aj v tzv. odborných publikáciách.

Šafárik sa narodil v roku 1795 v Kobeliarove a zomrel v roku 1861 v Prahe, kde je aj pochovaný. Kollár zomrel v roku 1852 vo Viedni. V roku 1904, čiže 52 rokov po jeho smrti, boli jeho telesné pozostatky prevezené na Olšanský cintorín v Prahe.

Así zo zotrvačnosti Česi, čo je slovenské, je aj české, píšú slovenské názvy a mená po česky, aj v cudzojazyčných publikáciách, vychádzajúcich v zahraničí. Z polyhistora a zakladateľa modernej vlastivedy v Uhorsku Mateja Béla z Očovej, člena viacerých zahraničných vedeckých spoločností, známeho ako „magnus decus Hungariae“ (veľká ozdoba Uhorska) spravia Mateja Béla. Pre zaujímavosť uvediem niekoľko údajov z *dtv-Lexikonu* (1974) k heslám Ján Kollár a Matej Bel: Jan Kollár (krátke a: Jan), slovenský básnik, nar. v Mossoc (Maďarsko); Běl, Bellis Matthis, učenec, nar. v Ocsova, zomrel v „Prešburg“. Nasledujú údaje o jeho význame a zásluhách pre Maďarsko. O Slovensku nepadne ani slovičko. V *dtv Lexikone* (1990), Bel sa neuvádza a Ján Kollár sa už nenarodil v Mossoc (Maďarsko), ale v Mošovciach na Slovensku. V lexikóne *Meyers* (zv. 3, 1971) sa pri hesle Bel nezodrazňuje jeho význam pre Maďarsko, skôr pre Slovensko. Úpravujeme tu aj ortograficky správny údaj narodenia „Očová bei Zvolen“ (Očová pri Zvolene).

Na záver by som chcela podotknúť, že nielen našimi osobnosťami sa pýšia naši susedia, ale aj kultúrnymi a historickými pamiatkami, ktoré sú našim kultúrnym dedičstvom. Zo Slovenska boli vyvezené celé archívy. Nachádzajú sa vo Viedni, v maďarskom štátnom archíve (Magyar országos levéltár) a inde. V maďarskej národnej galérii sa nachádzajú madony Slatinská a Bardejovská, Biela madona z Toporca ako aj skriňa gotického oltára sv. Anny zo Sabinova. V Ostrihome je zasa gotický oltár Ukrižovania od Tomáša z Kluže, ktorý bol pôvodne v Hronskom Beňadiku. V Miškolci v Technickej univerzite je zase 40 000 zväzkov z Banskej Štiavnice, ktoré tam nechal previezť ešte T.G. Masaryk. Banská Štiavnica má bohatú tradíciu v školstve, v kultúre a vo vede. V roku 1735 tu bola zriadená banská škola a v roku 1763 bola povýšená na Banskú akadémiu, prvú banskú vysokú školu na svete, ktorá bola vzorom pre francúzsku École polytechnique. Čiže v Miškolci sa nenachádza nejakých 40 000 zväzkov zo Slovenska, ale 40 000 z prvej banskej vysokej školy na svete, ktoré Maďari teraz predstavujú ako svoje vlastné kultúrne dedičstvo. A toto je iba vrcholček ľadovca.

Všimli sme si, že písanie názvov slovenských miest a obcí po maďarsky v lexikónoch, príručkách a v tzv. odbornej literatúre v zahraničí sa prevádza dodnes. Preto úlohou slovenských orgánov na vládnej úrovni je, najmä, keď už máme vlastný štát, tým pádom aj nástroj – slovenské veľvyslanectvá – proti týmto diskriminačným tendenciám voči Slovákom, bojovať a žiadať nápravu.



Kresba: Andrej Mišanek

„Malá vojna“

23.-24. marec 1939

Spomeň si, roduverný matickej básne od Valentína Beniaka uvažuj nad obeť Malej vojny, ktorú bytostnou situáciou naskutočnilo hortyovské Maďarsko desať dní po vzniku prvej Slovenskej republiky. Pri čítaní te-

tína Beniaka uvažuj nad bytostnou situáciou našich predchodcov v tom období a vzdaj hold ich patriotizmu, odvahe a rozhodnosti.

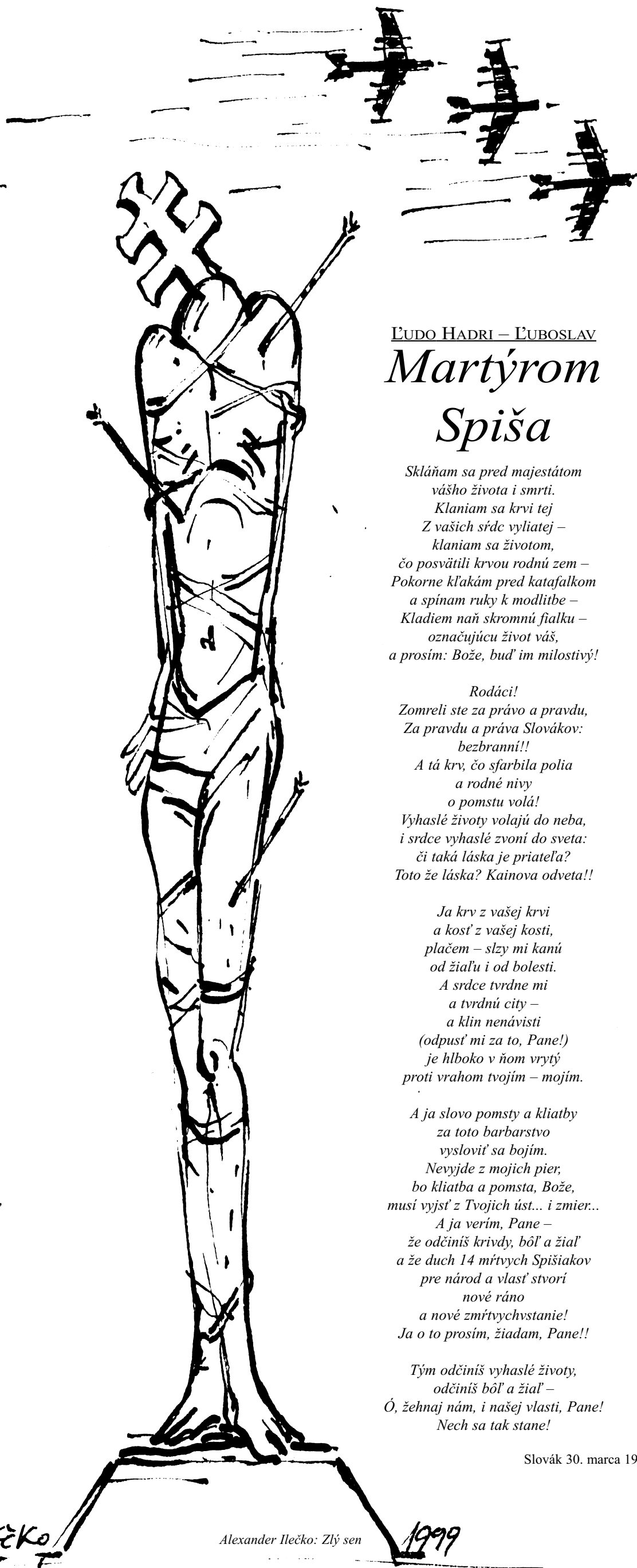
VALENTÍN BENIAK

Spišská Nová Ves

*To nie je vojna. Vojna táto byť vojnou sa len učí -
Najkrajšie z spišských miest, kde naša tepna búši,
napadlo včera sedem statočných zbojníkov,
počujte, orli Tatier, a vstávajte zo slamníkov,
počujte, orli Tatier, to vigília nebola,
počujte, orli Tatier, či rany tie vás nebolia?
Či nebolia nás rany tieto od západu až k východu,
či nebude nám pomsta sladkou, či nedáme sa k pochodu,
žalujem za smrť žien a detí, podobala sa k plágu,
nebolo o tom telefoniu, ni vysielania v rádiu,
nebolo polície vzdušnej a služby hlásnej CPO,
ešte i ty si pozde prišla, ty noc, ty čierna sepia!*

*Ale to nie je vojna ešte, to vojnou byť sa učí len,
mŕtvych svojich si pochováme, lež v duši zbudne horký blen,
zaľahne ešte jeden smútok, ten ktorý trhá varhany,
povedz v slzách ty mesto čierne, či rytieri sú bez hany,
tí, čo ťa krmia ekrazitom, tí, ktorých láska ohnivá
rozbesnila sa odmietnutím a chce nás páliť za živa,
povedz ty smutné mesto Iglov, nevesta všetkých spišských miest,
keď márne boli namlúvačky, či už len táto cesta jest,
za dar svadobný rozpomienkou dať granátové jablká,
dať pekelný stroj traskavín, dať fajočku čo zaplká
a už ti výbuch trhá údy a darmo voláš, nezabiť!*

*Lež to vraj ešte nie je vojna, to vojnou by len mohlo byť,
to priateľská len upomienka, chceš - nechceš dobrou budeš predsa,
to italský stroj Caproni má hrdinu maďarského letca,
ktorého meno budú čítať zajtra v plukovnom rozkaze
a nám že zbýva pochovávať a prežehnať sa po skaze,
a nám že zbýva pochovávať a pokoriť sa do prachu,
a nám že zbýva pochovávať a trnúť strachom z poplachu.
Lež vzleteli už orli z Tatier, už majú zobák krvavý,
odvahu pili z vody Váhu a silu čerstvú z Oravy,
to nie je vojnou srážka táto, to vojna by len mohla byť,
bo rýchlejšie sú naše tanky a mocnejší náš ekrazit,
naše lietadlá budú prudšie a nebudeme na vine,
my nikomu nič neberieme, len slobodu si bránime
a budeme ju krvou platiť, v krvi kúpať a ohňom krstiť,
bo Andrej Hlinka z hrobu vstáva a ten nám káže, nepopustiť!*



ĽUDO HADRI – ĽUBOSLAV Martýrom Spiša

*Skláňam sa pred majestátom
vášho života i smrti.
Klaniam sa krvi tej
Z vašich srdc vyliatej –
klaniam sa životom,
čo posvätili krvou rodnú zem –
Pokorne kľakám pred katafalkom
a spinam ruky k modlitbe –
Kladiem naň skromnú fialku –
označujúcu život váš,
a prosím: Bože, buď im milostivý!*

*Rodáci!
Zomreli ste za právo a pravdu,
Za pravdu a práva Slovákov:
bezbranni!!
A tá krv, čo sfarbila polia
a rodné nivy
o pomstu volá!
Vyhaslé životy volajú do neba,
i srdce vyhaslé zvoní do sveta:
či taká láska je priateľ'a?
Toto že láska? Kainova odvrata!!*

*Ja krv z vašej krvi
a kosť z vašej kosti,
plačem – slzy mi kanú
od žiaľu i od bolesti.
A srdce tvrdne mi
a tvrdnú city –
a klin nenávisti
(odpuť mi za to, Pane!)
je hlboko v ňom vrytý
proti vrahom tvojím – mojím.*

*A ja slovo pomsty a kľatby
za toto barbarstvo
vysloviť sa bojím.
Nevyjde z mojich pier,
bo kľatba a pomsta, Bože,
musí vyjsť z Tvojich úst... i zmier...
A ja verím, Pane –
že odčiniš krivdy, bôľ a žiaľ
a že duch 14 mŕtvych Spišiakov
pre národ a vlasť stvorí
nové ráno
a nové zmŕtvychvstanie!
Ja o to prosím, žiadam, Pane!!*

*Tým odčiniš vyhaslé životy,
odčiniš bôľ a žiaľ –
Ó, žehnaj nám, i našej vlasti, Pane!
Nech sa tak stane!*

Slovák 30. marca 1939

Ilečko

Alexander Ilečko: Zlý sen

1999

Kardinál JÁN CHRYZOSTOM KOREC

Prvé konzistórium kardinálov s Benediktom XVI.

Na dni 23. – 25. marca 2006 zvolal pápež Svätý Otec Benedikt XVI. Prvé Konzistórium kardinálov celého sveta do Vatikánu. Zvolanie tlmočil písomne každému kardinálovi dekan kardinálskeho kolégia, kardinál A. Sodano, ktorý poslal pozvanie aj do Nitry. Konzistória sa zúčastnili kardináli voliči i nevoliči. A pätnásť novomenovaní kardináli z Európy i z ostatného sveta.

Program Konzistória bol rozdelený na tri dni. Štvrtok 23. marca sa konali dve neverejné zasadania v „Synodálnej sále“ auly Pavla VI., a to dopoludnia od 9,30 do 12,50 a popoludní od 17,00 do 19,30 hodiny. Oboch zasadanií sa zúčastnil aj Svätý Otec Benedikt XVI. Súčasťou zasadania asi 170 kardinálov zo všetkých kontinentov bola ranná a večerná časť breviárových modlitieb dňa, obsahujúcich aj gregoriánske spevy príslušných žalmov. Tieto modlitby vyznievali ako veľké vyznanie viery svetovej katolíckej Cirkvi, prostredníctvom najvyšších predstaviteľov jej veriacich všetkých kontinentov a národov, nástupcov apoštolov spolu s nástupcom apoštola Petra biskupom Ríma. Z tohto hľadiska bol pohľad na zhromaždených kardinálov impozantný a povzbudzujúci. Vedľa mňa sedel z jednej strany kardinál z Filipín, z druhej kardinál z Chartumu zo Sudánu, ktorý bol predtým aj na návšteve v Nitre. Vpredu oproti nám sedel Svätý Otec, vedľa neho kardinál Štátny sekretár A. Sodano, s ktorým sme boli roku 1991 naraz kreovaní za kardinálov. Z druhej strany Sv. Otca sedel kardinál Etcheagaray, francúzsky kardinál, s ktorým som sa stretol ešte za komunizmu ako s monsignorom, keď navštívil súkromne naše Slovensko, Trnavu, Nitru, aj Mons. P. Beňušku v Bošanoch. Vo veľkej zasadacej sieni sedeli v polkruhu vatikánski kardináli Ruini, Re, Castrillon, Sepe, kardinál Lustiger z Paríža, Wetter z Mníchova, Schönborn z Viedne, kardináli z Poľska, Maďarska, Ukrajiny, kardinál Vlk, kardináli z Kórey, Indonézie, Austrálie, z Bombej v Indii, kardinál patriarcha z Libanonu, kardináli z Venezuely, Bolívie, Brazílie, Argentíny, kardináli z USA, medzi nimi kard. Mc Carrick z Washingtonu, ktorý bol dvakrát aj v Nitre. Cez prestávky som sa stretal s desiatkami známych kardinálov, s ktorými sme boli spolu v Ríme a na iných miestach za šesťnásť rokov mnohokrát – kardinál Meisner, Lehman, Arinze, Trujillo, Husar, Poupard z Francúzska, s ktorým som sa celé roky stretal na zasadaniach „Pápežskej rady pre kultúru“.

Ďalej tu bol kardinál Puljič z Bosny, Szoka, pôvodom Poliak, kardinál Tauran, ktorý bol pred rokmi rokovat' na Slovensku, Schweri zo Švajčiarska a mnohí ďalší, dobre známi. Samozrejme sme sa stretali s našim kardinálom Tomkom.

Všetci spolu sme sedeli v „Synodálnej sále“ prvý deň konzistória a počúvali sme obsažný príhovor Benedikta XVI. – príhovor meditatívny o zmysle nášho prvého stretnutia s ním. Potom nasledovali dopoludnia dve konkrétne témy – prvá o emeritných biskupoch a o ich poslaní v Cirkvi. Zo 4000 biskupov Cirkvi emeritných je asi 1000. Sú medzi nimi osobnosti, ktoré podľa Kódexu po dovŕšení 75. roku podali predpísanú abdikáciu, tá bola buď prijatá hneď, alebo bola prijatá s nejakým posunutím realizácie. Mnohí emeritní biskupi môžu však ešte Cirkvi a veriaciim cenne *poslúžiť* svojimi skúsenosťami, vzdelaním, či zrelými radami. Krátku správu o tom predložil Prefekt Kongregácie pre biskupov kardinál Giovanni Battista Re, ktorý roku 1995 sprevádzal Jána Pavla II. pri návšteve Slovenska. Nasledovali tzv. „interventi“, krátke vstupy prihlásených kardinálov s pripomienkami, návrhmi, alebo upozornenia-



mi, čím sa vec vyjasňovala a robil sa návrh záveru.

Ďalšou vybranou témou bola otázka niekdajších tzv. lefebristov, ktorí sa po Koncile roku 1965 oddelili od Cirkvi pre nesúhlas v niektorých veciach. Veľká časť z nich hľadá dnes návrat k spoleniu, najmä vplyvná komunita sv. Pia X. Aj ku tejto téme sa vyjadrilo v krátkych „interventi“ viac kardinálov, lebo otázka je v niektorých krajinách značne aktuálna.

Pri poobedňajšom zasadani kardinál Arinze predniesol problematiku príbuznú predošlej o tzv. tridentskej sv. omši a novej liturgii, čo si tiež vyžaduje najmä v Európe a v Amerike rozvážne riešenie. Pripomienky kardinálov vniesli aj do riešenia tejto otázky mnoho svetla.

Poslednou témou, vyčlenenou z mnohých iných, o ktorých sa dnes v Cirkvi i mimo nej mnoho diskutuje, bola otázka islamu a vzťahu Cirkvi k nej. Hlavný referát podal stručne kardinál A. Sodano. Cenné pripomienky na základe skúseností vyjadrili mnohí kardináli v krátkych výstižných vstupoch. Upozornili na mnohé stránky problému. Prehovorili kardináli z Indie, z Libanonu, New Yorku, Westminsteru, Barcelony, Nemecka, z Manily, bývalý zástupca Vatikánu pri OSN kard. Martino a iní.

Jednou z vyzdvihnutých vecí bolo konštatovanie o presvedčení mnohých moslimov, že celý Západ so svojou neúctou k životu, k rodine, názormi a praxou vo veci interrupcií, eutanázie, bezuzdného sexu, je identický s kresťanstvom. Pre mnohých moslimov celý Západ je vraj to isté ako kresťanstvo. Aj preto mnohí z nich hovoria, že kresťania sú vlastne neveriaci. Nás viacerých to ani neprekvapilo. Také chápanie Západu sa priam ponúka zo strany vplyvných a bohatých západniarov. To je však objektívne kapitálny omyl. A úlohou kresťanov, kresťanských cirkví, a preto aj katolíkov je zdôrazňovať odlišnosť odkresťanenej časti Západu od veriacej časti Západu. Toto je potrebné vyjadrovať slovom, teoreticky, prednáškami, pri diskusiách, ale ešte viac je potrebné dosvedčovať to životom – biskupov, kňazov, rehoľníkov, všetkých veriacich, najmä v kontakte s moslimami. Pravda, toto samotné v danej situácii asi stačiť nebude. Najmä ak sa zo Západu bude šíriť do Afriky a Ázie aj naďalej nespútanosť mravov najrozličnejšími cestami, no zvlášť turistikou a masmediami.

Nasledovala voľná séria pripomienok kardinálov k aktuálnym problémom Cirkvi a sveta. Ostatné mohli odovzdať písomne. Končili sme pôsobivou mod-

litbou Vešpery, v spolení s Cirkvou celého sveta, s požehnaním Svätého Otca.

Nasledujúce dva dni Konzistória – 24. a 25. marec – mali odlišný obsah. V piatok sa konala liturgická slávnosť „kreovania“ nových kardinálov. Bolo ich pätnásť a pochádzali z USA, F. Rodé zo Slovinska, St. Dziwisz z Poľska, z Venezuely, z Talianska, Filipín, z Francúzska, Španielska, Kórey, Číny z Honkongu a z Ghany. Mozaika.

Bohoslužba bola preložená z auly Pavla VI. na námestie sv. Petra, kam sa zместilo mnohonásobne viac ľudí. Kardináli z jednej strany oltára sedeli postupne podľa dátumu kreovania, niektorí ešte Pavlom VI. Po druhej strane oltára sedeli diplomatickí zástupcovia krajín celého sveta, aj nášho Slovenska. Po evanjeliu o apoštolskom poslaní ako službe Cirkvi a jej veriaciim povedal Svätý Otec homíliu. Stretnutie kardinálov celého sveta svedčí o univerzálnom charaktere katolíckej Cirkvi a je zvestovaním evanjelia svetu. Kardináli, biskupi a kňazi sú služobníkmi Božieho ľudu, na čele s nástupcom Petrovým, ktorý je „Servus servorum Dei – sluha sluhov Božích“.

Po homílii zaznelo vyznanie viery nových kardinálov a prisaha oddanosti. Po tom nasledovalo odovzdávanie symbolických baretov, spev Tu es Petrus – Ty si Peter a po ňom spev „Idte do celého sveta“. A už sa niesli námestím prosby veriaciich vo viacerých jazykoch – latinsky, francúzsky, filipínsky, anglicky, poľsky, čínsky, taliansky, španielsky. Ukončili sme ich krásnym latinským gregoriánskym známym spevom „Pater noster“...

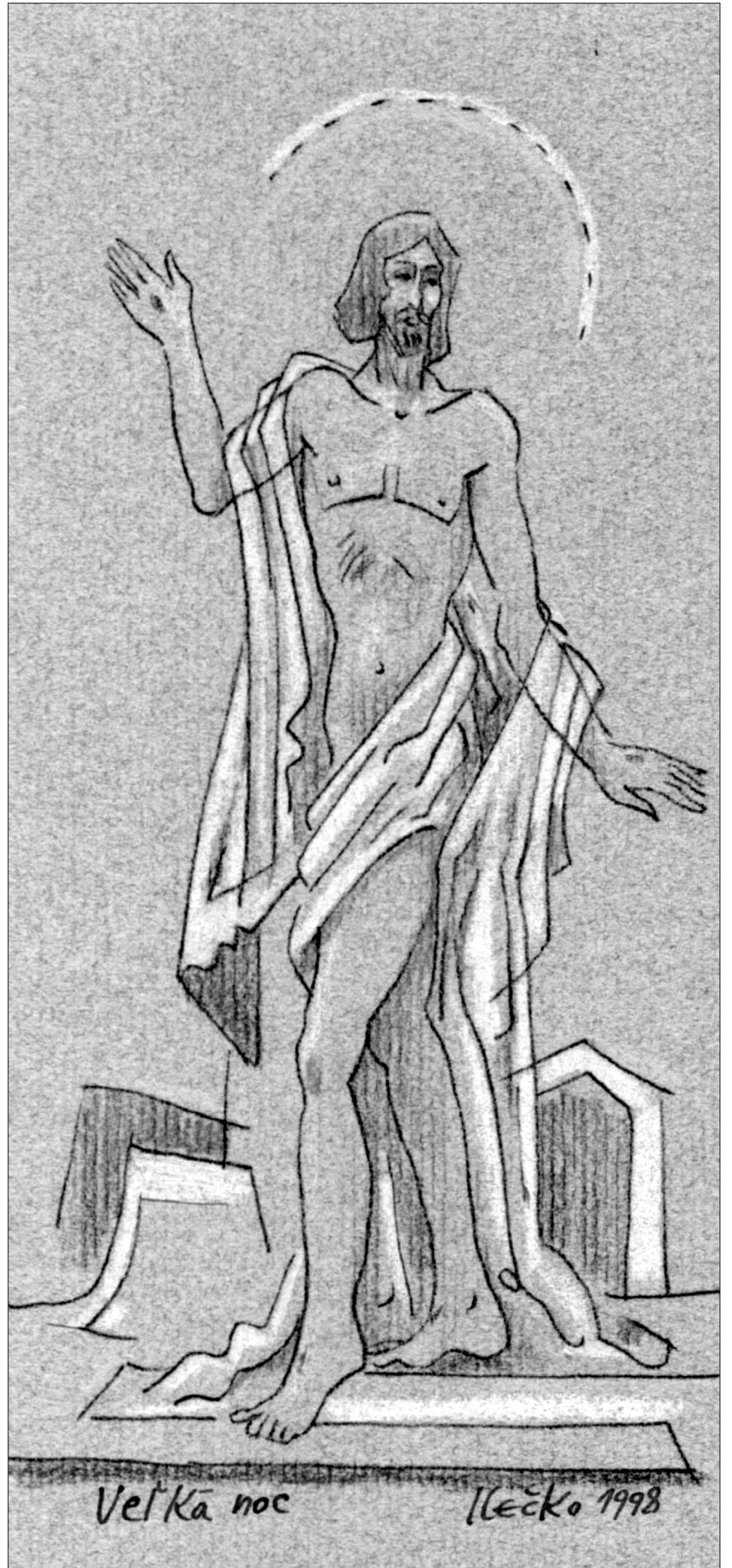
V sobotu na sviatok Zvestovania sme znova slávili sv. omšu na Námestí sv. Petra. Celebroval Svätý Otec spolu s novými kardinálmi, za prítomnosti ostatných kardinálov, diplomatického zboru a desaťtisícov veriaciich.

Po slávnostnej svätej omši bol na programe spoločný obed kardinálov so Svätým Otcom v átriu Auly Pavla VI. Bol vzácny najmä tým, že nám dal možnosť byť uvoľnenejšie v blízkosti Svätého Otca a dal nám príležitosť k mnohým rozhovorom s kardinálmi zo všetkých končín sveta.

Po skončení obeda som mal možnosť stretnúť sa nakrátko priamo so Svätým Otcom Benediktom XVI., ktorému sú Slovensko i Nitra dobre známe. Ako kardinál nás po roku 1990 na Slo-

vensku osobne navštívil. Osožné boli aj naše stretnutia s kardinálmi Ruinim, Dziwiszom, Rodé, Poupardom a ďalšími, najmä aj s kardinálom Sodanom. Päťdňový pobyt v Ríme na prvom konzistóriu kardinálov s novým Petrovým nástupcom bol požehnaním.

V Ríme som navštívil otca arcibiskupa D. Hrušovského, ktorý bude sláviť v júni 80 rokov života, a otca biskupa Pavla Máriu Hnilicu, ktorý sa dožil v marci 85 rokov. V januári sme si pripomenuli jeho 55. výročie konsekrácie.



Toto číslo Kultúry ilustrujeme

ukážkami z výtvarného diela jedného z najvýznamnejších slovenských výtvarníkov Alexandra Ilečka (nar. 25. 2. 1937 v Bratislave v rodine maliara Jozefa Ilečka). Študoval na VŠVU maliarstvo u prof. Petra Matejku a Jána Mudrocha, potom sochárstvo u Fraňa Štefunka a Rudolfa Pribiša. Jeho dielo možno považovať za trojrozmernú poéziu, nie nadarmo sa obklopoval najvýznamnejšími básnikmi, prozaikmi či hudobnými skladateľmi, od ktorých ho delí iba matéria, pomocou ktorej vyjadruje identické posolstvá ako literatúra či hudba. V diele Alexandra Ilečka je jednou z nosných línií láska k vlasti a národu.

7/2006 (12. apríla)

Od októbra 2005 do októbra 2006 prebiehajú celonárodné oslavy Roka Ludovíta Štúra, ktoré sa konajú pri príležitosti 190. výročia narodenia a 150. výročia úmrtia Ludovíta Štúra. Jubilejný rok prebieha pod zástitou prezidenta SR Ivana Gašparoviča a jeho organizátormi sú Ministerstvo kultúry SR, Slovenská národná knižnica – Múzeum Ludovíta Štúra, Matica slovenská, mesto Modra, obec Uhrovec a spolusporiadateľské organizácie a cirkvi v mestách a obciach na Slovensku. Hlavný plán podujatí vypracoval Pripravný výbor Roka Ludovíta Štúra pod vedením jeho predsedu Augustína Maťovčika a tajomníčky Olgy Pavíkovej. Do priebehu akcií a osláv sa aktívne zapájajú aj ďalšie inštitúcie. Pripomeňme si teda najdôležitejšie udalosti, ktoré sa

ný o dramatickú kompozíciu majstra Juraja Sarvaša *Vyslanec zvolenský*. 13. novembra boli podujatia v Trenčíne ukončené slávnostnými Službami Božími v evanjelickom a. v. chráme.

Pietne spomienky v Modre

V januári 2006 pokračovali slávnostné akcie jubilejného roku v mieste posledného pôsobenia L. Štúra – v Modre, kde si ich účastníci v dňoch 11. a 12. januára pripomenuli okrem 150. výročia úmrtia L. Štúra aj 40. výročie vzniku Múzea Ludovíta Štúra v tomto meste. Touto tematikou sa niesol odborný seminár 11. januára, ktorý bol zameraný na hodnotenie činnosti a poslania múzea. Na jeho obsah nadväzovala prehliadka expozícií Múzea L. Štúra, v rámci ktorej bola otvo-

kuš, ktorý duchovný odkaz Ludovíta Štúra vyjadril v symbióze minulosti a prítomnosti: „Je to paradoxný odkaz, odkaz umenia spojiť národno-kultúrnú kontinuitu so smelou inovatívnou originalitou. Kontinuita a inovatívnosť, pokračovanie a originálne začínanie. Ludovít Štúr ako málokto iný sa usiloval o národnú kontinuitu.... Ale zároveň ako málokto iný mal zmysel pre nové, mal odvahu a vynachádzavosť hľadať cesty a smery originálnych začiatkov, hľadať niečo úplne nové v slovenskom živote.“ A dodal, že poslanstvom pre nás a pre ďalšie generácie v tomto zmysle je „nasledovať ho aj v tom najťažšom, v umení spájať hodnoty slovenského kultúrneho a duchovného dedičstva, s hľadáčskou vášňou pre celkom nové v sloven-



Ludovít Štúr v pamäti národa

v rámci tohto roka uskutočnili a priblížme si tie, ktoré priaznivcov osobnosti Ludovíta Štúra a slovenských dejín ešte čakajú.

Rok Ludovíta Štúra začal 15. októbra 2005 dvojdňovým spomienkovým podujatím v Uhrovci. V prvý deň prebiehal odborný seminár pod názvom Poklona Ludovítovi Štúrovi v jeho rodisku, ktorý bol zameraný na duchovný odkaz a myšlienkové poslanstvo tejto významnej osobnosti našich novodobých dejín. V popoludňajších hodinách pokračoval program historickým sprievodom obcou a verejným zhromaždením pri pomníku Ludovíta Štúra, kde minister kultúry SR František Tóth oficiálne vyhlásil Rok Ludovíta Štúra. Na manifestačnom zhromaždení predniesla starostka Uhrovca Zuzana Máčeková poslanstvo mestám a obciam Slovenska a zástupca šéfredaktora Slovenských národných novín Igor Válek vyhlásil verejnú literárnu súťaž *Štúrovská esej*, ktorú spolu so Slovenskými národnými novinami vypisali Spolok slovenských spisovateľov a Literárne informačné centrum. Jej vyhodnotenie bude slávnostne vyhlásené 23. apríla 2006 v areáli hradu Devín počas spomienkových slávností na štúrovskú pamätnú vychádzku v apríli 1836. Súčasťou podujatí v Uhrovci bola návšteva kultúrnej pamiatky – Rodného domu Ludovíta Štúra a Alexandra Dubčeka. Prvý deň Roka Ludovíta Štúra bol zavŕšený dramatickou kompozíciou Juraja Sarvaša *Vyslanec zvolenský*, v ktorej účinkovali herci Divadla J. G. Tajovského vo Zvolene.

Nasledujúci deň začal pietnou spomienkou pri hrobe otca L. Štúra, Samuela Štúra a pokračoval ekumenickými bohoslužbami v miestnom evanjelickom a. v. chráme. Podujatia v Uhrovci sprevádzala výstava *Milníky života Ludovíta Štúra*, ktorá podávala chronologický prehľad najdôležitejších udalostí Štúrovho verejného pôsobenia.

V deň 190. výročia narodenia L. Štúra, 28. októbra 2005, bola v Bratislave na Panenskej ulici 1, na mieste, kde sídlila redakcia Slovenských národných novín a Orla tatranského slávnostne odhalená pamätná mramorová tabuľa, pripomínajúca publicistickú činnosť štúrovcov. V prebiehajúcom Roku Ludovíta Štúra ide zároveň o ďalšie jubilejné výročie, keďže od začiatku vychádzania Štúrových Slovenských národných novín (1. augusta 1845) uplynulo presne 160 rokov. Realizácia vytvorenia pamätnej tabule bola umožnená na základe verejnej finančnej zbierky, vyhlásenej na tento účel Maticou slovenskou.

Začiatkom novembra sa spomienkové slávnosti konali vo Zvolene, v Zemianskom Podhradí a v Trenčíne. Trenčiansky program začal 10. novembra odborným seminárom a pokračoval prejavmi pri pamätníku a pamätných tabuliach štúrovcov. Podobne ako v Uhrovci, bol obohate-

rená výstava *Štúrovské pamätihodnosti v zbierkach slovenských múzeí a galérií*.

Za kulmináčny bod osláv jubilejného Roka Ludovíta Štúra 2005 - 2006 možno označiť spomienkové slávnosti v Modre vo štvrtok 12. januára. V doobedňajších hodinách bol v kine Mier po príhovore predsedu Pripravného výboru Roka Ludovíta Štúra Augustína Maťovčika premietnutý trezorový film o Ludovítovi Štúrovi *Niet inej cesty*, ktorý podľa scenáristu J. Špitza režijne naštudoval J. Zachar. Filmového predstavenia sa osobne zúčastnil aj predstaviteľ hlavnej úlohy Štefan Kvietik.

Po zhladnutí filmu nasledoval kvíz pre študentov stredných škôl, ktorí mali možnosť otestovať svoje vedomosti zo slovenských dejín vo vedomostnej súťaži *Historický trojboj*.

V popoludňajších hodinách začala na modranskom námestí pri pomníku Ludovíta Štúra oficiálna celonárodná pietna spomienka na 150. výročie úmrtia tejto osobnosti. Po odznení štátnej hymny a privítaní hostí primátorom Modry Vladimírom Medlenom si účastníci manifestačného zhromaždenia vypočuli príhovor prezidenta SR Ivana Gašparoviča, ktorý ocenil historický prínos L. Štúra pre Slovensko a nabádal pokračovať v Štúrovom presvedčení o potrebe obetavosti, sebazapierania a prikladného života. Vo svojom prejave pripomenul mnohostranný rozmer osobnosti L. Štúra a zhodnotil jeho prínos v rovine politickej, publicistickej, lingvistickej a pedagogickej. Pripomenul, že bolo treba päť generácií, aby sa Štúrovo predstavy o suverenity a nezávislosti Slovákov naplnili. Na slávnostnom pietnom podujatí boli prítomní zástupcovia zastupiteľských úradov Českej republiky, delegácia Maticy chorvátskej zo Záhrebu, vedená jej podpredsedom, poslanci NR SR, primátori a starostovia miest a obcí so štúrovskou tradíciou, zástupcovia spoločenských organizácií a cirkvi.

Po príhovore prezidenta a položení vencov k pomníku Ludovíta Štúra nasledoval štylizovaný sprievod Modrou na cintorín, ktorý, podobne ako v deň pohrebu L. Štúra v Modre 16. januára 1856, viedli dvaja študenti so skríženými šablami, na ktorých boli zapichnuté citróny. Skrížené šable boli symbolom Štúrovej účasti v revolúcii 1848 – 1849. Družička, ktorá kráčala v kroji za nimi mala pripomenúť, že Štúr zomrel ako slobodný muž. Za nimi kráčala mládež v dobových kostýmoch so slovenskými klobúkmi a s horiacimi faklami v rukách. Aj v roku 1856 niesli modranskí študenti v rukách fakle, ktoré na cintoríne postupne zhasínali. Do štvrtkovej procesie sa napokon zapojili aj účastníci manifestačného zhromaždenia.

Na cintoríne sa prítomným pri hrobe Ludovíta a Karola Štúrovcov prihovril predseda Maticy slovenskej Jozef Mar-

skom živote. Pamäť i perspektíva – to je veľký a svetlý testament azda najväčšieho Slováka Ludovíta Štúra.”

Po pietnych podujatiach sa vo večerných hodinách uskutočnila Slávnostná akadémia na počesť L. Štúra a štúrovcov pod názvom *Pocť slovenčine*, v rámci ktorej odznelo poetické pásmo majstra Juraja Sarvaša *...a diamant v hrude nezhlíje* v podaní poslucháčov Fakulty dramatických umení v Banskej Bystrici. Úvodné slovo predniesol znalec života a diela L. Štúra, historik Vladimír Matula, ktorý pripomenul neľahkú cestu kreovania spisovnej slovenčiny v polovici 19. storočia, protivenstvá, ktoré ju sprevádzali a ktorým sa štúrovci ubránili tým najkrajším a najúčinnnejším spôsobom – praktickou umeleckou tvorbou, ktorou dokázali opodstatnenosť a správnosť Štúrovho kroku. Jedným z takýchto výnimočných diel, ktoré preukázali schopnosť slovenčiny vyjadriť detaily a jemné nuansy vnútorných ľudských poryvov, bola aj Sládkovičova *Marína*.

Nasledujúce podujatia

Aj budúci program Roka Ludovíta Štúra počíta s významnými kultúrnymi podujatiami spomienkového charakteru. Už 23. apríla 2006 sa v areáli hradu Devín a v Kultúrnom dome Devín budú konať slávnosti, pripomínajúce pamätnú vychádzku štúrovcov na Devín 24. apríla 1836, ktorej priebeh je známy najmä z Hurbanovej biografie L. Štúra. 170. výročie Slávnosti na Devíne, nazývanej aj národným krstom štúrovej družiny, priblíži umelecké pásmo Juraja Sarvaša, v ktorom sa jeho protagonisti pokúsia o historickú rekonštrukciu tejto udalosti. Priblížia tak charakter dňa, v ktorom mladí štúrovci vyjadrili zámer zasvätiť svoj život národu jednou z najkrajších symbolických foriem - prijatím slovenských mien, ktoré ich sprevádzali po celý zvyšok života.

U m e l e c k é a kultúrne podujatia budú v rámci programu Roka L. Štúra pokračovať aj v nasledujúcom mesiaci. 12. mája sa uskutoční v Lipovskom Mikuláši večer štúrovej poézie s názvom

Písané perom, písané srdcom... a 14. mája na Ostrej Lúke bude prebiehať štvrtý ročník *Kultúrnej jari Adely Ostrolúckej*.

V Martine bude počas mája v Slovenskom národnom literárnom múzeu SNK sprístupnená výstava *Štúr a Slovanstvo* a martinské Slovenské komorné divadlo uvedie divadelné predstavenie hry Jany Juráňovej *Misky strieborné, nádoby výborné?*

Od konca mája budú podujatia Roka Ludovíta Štúra organizované aj v športovejšom duchu. 28. mája sa priaznivci turistiky môžu tešiť na 38. ročník národnej púte *Cestou trnistou* z Modry do Jablonového po stopách úteku L. Štúra pred zatykačom na jar 1848. Putovanie mládeže po pamätných miestach štúrovcov sa bude konať v dňoch 9. – 11. júna a výstup na Kriváň 19. augusta pripomenie 160. výročie štúrovského výstupu na tento tatranský národný symbol.

Júlový program prinesie spomienku na návštevu L. Štúra, J. M. Hurbana a M. M. Hodžu u Jána Hollého na Dobrej Vode v júli 1843, keď k slovenskému bardovi prišli s myšlienkou prekonať jazykovú a konfesijnú roztrieštenosť Slovákov živým jazykom, ktorého korene nachádzali stredoslovenskou nárečím. Toto po-

dujatie sa uskutoční 15. júla prechodom z Hlbokého na Dobrú Vodu a poniesie príznačný názov – *Pocť spisovnej slovenčine, bernolákovcom a štúrovcov*.

30. augusta 2006 sa v Bánovciach nad Bebravou bude pri príležitosti 70. výročia odhalenia prvého pamätníka na Slovensku, venovaného L. Štúrovi konať slávnosť, ktorá bude spojená s kladením vencov k pomníkom L. Štúra aj v ďalších mestách a obciach Slovenska.

Záver jubilejného roka upriami pozornosť na aktivity štúrovcov, týkajúce sa revolučných udalostí, keď sa 22. septembra na Myjave uskutočnia podujatia s názvom *Perom a mečom*. Spomienka na revolučné obdobie 1848 – 1849 sa neobmedzí iba na oblasť „Hurbanovho kraja“, ale počas septembra sa presunie aj na východ republiky do Levoče, Prešova a Košíc.

Slávnostné ukončenie Roka Ludovíta Štúra sa uskutoční 22. októbra 2006 v budove Slovenského národného divadla v Bratislave.

Podrobný časový plán Roka Ludovíta Štúra, vrátane programov odborných seminárov z Uhrovca, Trenčína a Modry, ako aj prejavov prezidenta SR a predsedu Maticy slovenskej možno nájsť na internetovej stránke www.stur.sk.



Bratislavská rodáčka Elena Letňanová si v zahraničí počas niekoľkoročného pobytu vyslúžila menovanie renomovanej slovenskej klaviristky, publicistky a pedagogičky. Pôvodne študovala architektúru a potom klavírnu hru na VŠMU v Bratislave a vo Varšave. Po udalostiach v auguste 1968 a po účasti na protestnom pochode za J. Palacha síce pôsobila ešte pedagogicky, ale od roku 1970 opustila svoje pracovisko na PF v Nitre. Od roku 1974 bola členkou Oddelenia hudobnej vedy na Katedre estetiky a vied o umení FFUK. Mala však zákaz verejného vystupovania a bol jej odňatý pas po emigrácii jej brata do NSR.

V roku 1979 získala hodnosť PhDr. Z odboru hudobnej výchovy. V roku 1984 opustila ČSSR a do roku 1992 žila v USA, kde väčšiu časť aktivity venovala pracovnému záväzku na Dagtonskej univerzite v Dagtone. Rozvinula interpretačnú činnosť, začala publikovať a pôsobila ako pedagóg.

Ako klaviristka si upevňovala dobrú povest' vo významných mestách a koncertných sálach. Medzi iným účinkovala v Londýne, Ríme, Viedni, Prahe, Mníchove, New Yorku, Washingtone, Berlíne, D. C. San Franciscu. Mala úspech s projektom Kandinsky – Musorgskij: Pictures at an Exhibition predvedený v Dagtone. Publikovala text o klavírnych metódach, predložila do anglického jazyka Základy hudobného myslenia J. Kresánka a snád' by sme mohli spomenúť aj preklad z francúzštiny Solženicynov Odkaz z exilu pre underground v Bratislave r. 1979 a podieľala sa na publikácii Pritomnosť minulosti pre Nadáciu M. Šimečka v r. 1996 v Bratislave, je autorkou konverzačnej pomôcky Slovak a mnohých ďalších textov.

Bol rodičovský dom rozhodujúci pre Váš hudobný rast?

– Otcov vplyv bol po každej stránke určujúci a cítila som sa s ním veľmi zviazaná. Keďže bol organista a hral v evanjelickom kostole, tak to bol J. S. Bach, s ktorým ma oboznámil – to už ako dieťa, a tiež C. Franck. Dobré mám v pamäti otcovo hranie aj B. Bartóka a neustále s veľkou oddanosťou bola hraná Krútnava E. Suchoňa. To boli moje výrazné hudobné dojmy, keď som mala asi 8 – 9 rokov.

Zdá sa, že so samozrejmosťou ste vplyvnili do dráhy hudobníčky, boli aj tam nejaké vplyvy?

– Tak to bola utópia. Vyznieva to možno naivne, ale pod dojomom čety o Napoleónovi a Beethovenovi a aj pod dojomom Beethovenovej hudby, som si dala za cieľ dosiahnuť popularitu klaviristky do 28 roku môjho života. Niečo sa uskutočnilo – nečakala som však prudký zlom s vážnymi dôsledkami pre moju umeleckú dráhu. Dvaja pedagógovia na mňa silne zapôsobili na VŠMU: profesor R. Macudzinski so zvláštnou metódou vyučovania. Spošivala na postupnom vypracovávaní hudobných línií a tým prenikaní do štruktúry skladobnej hierarchie. Technickými problémami sa nezaoberal, lebo sám ich nemal Bol to klavirista, ktorý zahral jednoducho všetko.

Čo ste hrali prednostne?

– F. Chopina a A. Skrjabinu – boli a sú to moje lásky a v tom čase som



Život na cestách, život naplnený hudbou

začala aj maľovať. Bola som zapálená ideou heroizmu.

Ako ste pokračovali?

– Ďalej prišiel iný svet. V roku 1966 som získala na Súťaži F. Chopina v Mariánskych Láznach Cenu laureáta. To ma priviedlo do Varšavy na štúdium k profesorky M. Wilkomirskiej. To bola druhá pedagogička so silným vplyvom. Učila Lešetického metódou, a to znamenalo spojenie technickej hry a umeleckého prejavu do najkrajnejšieho detailu. Pracovná atmosféra bola poznačená veľkorysťou a bola príjemná. Okrem toho som sa zoznámila s mnohými študentami zo zahraničia. Dodnes som presvedčená, že najlepšimi interpretmi Chopina sú klaviristi z Južnej Ameriky. Možno to súviselo s pôsobením pedagógov emigrovaných z Ruska. Nevieť si to ináč vysvetliť.

Váš pracovný aj osobný život nadobudol iný smer po roku 1968.

– Pracovala som príležitostne v televízii, keď som v roku 1970 odišla z Pedagogickej fakulty v Nitre. Krátko na to som dostala zákaz verejného vystupovania. Podarilo sa mi umiestniť sa na FFUK v Bratislave, kde som pracovala na Oddelení hudobnej vedy. Tam som u profesora J. Kresánka získala doktorát z teórie hudobnej edukácie. Napriek tomu som nemohla vystupovať ako klaviristka. Čím ďalej tým viac sa mi situácia zdala neznesiteľnou a v roku 1984 som cez Južosláviu a Taliansko emigrovala do USA.

Bol to splnený sen?

– Musela som to urobiť a neofutovala som to. Mala som už 41 rokov a nebola som na verejnom koncertnom pódiu, pre rozhlas som nahrála niekoľko málo záznamov (L. van Beethoven, P. Šimai, J. Hatrík, J. Farkaš, J. Kresánek a D. Scarlattini).

Začínali ste v USA hneď ako hudobníčka?

– K dobru mi prišlo, že som študovala aj dva roky architektúru a preto som dostala prácu vo firme pre konštruovanie architektonických dielov. Pre začiatok to bolo dobré.

Kde ste sa usadili?

– V Dagtone a už v roku 1987 som začala pracovať v obore klavírnej hry v zaraďení odbornej asistentky, v tom istom roku ma menovali docentkou a vedúcou klavírneho odboru. Je nám známe, že hierarchia a organizovanie vysokých škôl v USA je iné ako v Európe, menej však vieme o výbere pedagógov – ako to prebieha.

Čo ste prednášali?

– Predovšetkým som sa chcela predstaviť verejnosti ako klaviristka a cesta cez Univerzitu sa mi zdala vhodná. Univerzity v USA majú Hudobnú katedru a subkatedru pre klavírnu hru. Okrem sólového klavíra som prednášala aj dejiny hudby aplikované na koncertný život a skladateľov, hudobné žánre a formy. Navštevujú ich aj študenti iných odborov, nielen hudobných. Prednášala som aj dejiny klavírnej literatúry a počúvanie hudby. O konkurze na miesto som sa dozvedela z oznamu pravidelne zverejňovaného Spoločnosťou pre hudbu na vysokých školách. Bolo nás veľa uchádzačov (86) a postupuje sa v kolách, až komisia zvolí jedného verejným hlasovaním. Komisia pozostáva z desiatich osôb, prítomný je dekan, prodekan, rektor, príseďiaci a študenti. Každý môže klásť otázky a má nárok na vyjadrenie názoru. Bolo treba predniesť text na danú tému, potom nasledovali otázky. Všetko bolo odvodené z mojich životných údajov, ktoré treba presne uviesť pri prihlasovaní. Veľmi nápomocné mi bolo, že sa zaujímam o architektúru. Preto som dostávala aj otázky v prepojení architektúry k hudbe. Univerzita v Dag-

tone je totiž technická univerzita a má významné katedry architektúry.

Pre nás na kontinente ťažko predstaviteľné!

– O to viac, že na technicky zameranej Univerzite je Katedra a subkatedra hudby.

Museli ste sa uchádzať aj v odbore hudby?

– Áno, a to následne recitálom trvajúcim hodinu a zahrňujúcim jednotlivé štýlové obdobia – počnúc D. Scarlattim – tiež mnou veľmi obdivovaný skladateľ. Na záver mi prideliť dvoch študentov klaviristov a musela som odučiť ukážkovú vyučovaciu hodinu klavírnej hry. Viete si predstaviť ako som sa tešila, keď som sa ešte v ten deň dozvedela, že som vybratá pre pôsobenie na Univerzite.

Aj to iste pomohlo získať pocit istoty – mali ste vôbec pocit domova?

– To je zvláštne. Žila som v Boulder, to mi pripomínalo Tatry, okrem toho sú ľudia prístupní. Aspoň tu som nemala problémy, len musíte prejavovať úprimnú snahu, môžete otvorene vyslovovať svoje želania, podarilo sa mi rýchlo získať známosti a cením si priateľstvo s J. Cageom a R. Toesingom, ktorý pre mňa napísal aj klavírny koncert, ba požičal mi klavír, aby som mohla doma cvičiť. Keď som začala učiť na univerzite, tak som začala aj koncertnú činnosť. V Amerike sa všetko dokumentuje a o všetkom sa píše, takže pomerne rýchlo sa u mňa začali hlásiť súkromní žiaci.

Asi dospeli, však?

– Áno, v USA, a je to aj inde v zahraničí, chodia na hodiny hudby aj dospelí ľudia, ktorí majú snahu stále hlbšie a lepšie preniknúť do hudby, a to nie sú hudobníci. Sú amatéri – milovníci hudby. Je to zaujímavá krajina so záujmom o architektúru, výtvorné umenie, ľudia prekonávajú

veľké vzdialenosti, aby pravidelne navštívili múzeá, a potom navštívia koncert – to je pre nich samozrejme.

Vaša klavírna interpretácia začala Bachom, Scarlattim a Chopinom. Máte súčasne skladateľov, ktorých hráte uprednostnene, prípadne máte istý interpretačný zámer?

– Pokiaľ hrám hudbu súčasných skladateľov, tak môžem povedať, že to robím z hlbokého presvedčenia, lebo som presvedčená o umeleckej hodnote ich tvorby. Keď však prechádzam istým sebakontrolovaním – som v podstate romantický typ. Mám rada Beethovena v tej vývojovej fáze jeho tvorby, keď tvorí v spojení medzi farbou nástroja, pedálom, harmonickou funkciou. To je napríklad v Appassionate, podobne to je s Lisztovými neskorými klavírnymi dielami.

Tie sú menej hrané.

– Vôbec si myslím, že Liszt ešte čaká na „objavenie“.

To Vás zrejme ovplyvnilo pri písaní Vašej knihy o klavírnych metódach pod názvom Klavírna interpretácia v 17. 18. a 19. storočí, ktorá vyšla v anglickom jazyku v Severnej Karolíne v Jeffersone.

– Aby táto kniha vznikla, to bolo všetko náhoda, ako mnohé v mojom živote. Sústredila som sa na vyučovaciu metódu Chopina, Liszta, Kullak, Lüssyho. Chcela som napísať o tom ako učili a pripravovali k hudbe. Chopin síce začal písať metódu klavírnej hry, lenže ostali len tri strany. Musela som preto vystopovať výpovede jeho žiakov. Podobne to je u Liszta. Z presného popisu práce s dielom aký podávajú Lisztovi žiaci, niektoré žiačky viedli denník z vyučovacích hodín, vieme zistiť metodologický postup pri práci a naštudovaní skladieb.

Čo Vás doviedlo k hudbe Nietzscheho a Pasternaka?

– U Nietzscheho ma zaujala jeho filozofia, vzťah k Wagnerovi a prepojenie na hudbu. Je to zaujímavé a prítlačivé, lebo spojovacou nádobou je romantizmus. Toto nasmerovanie sa snažím ukázať v interpretácii, a preto som nahrála dve CD s Nietzscheho klavírnymi skladbami. B. Pasternak je niečo úplne iné. Ako hudobník na seba upozornil, keď som čítala jeho text Ukrižovaný klavír. Doviedlo ma to k jeho životopisu. Spoznala som, keď som sa tam dozvedela o styku Pasternaka (už jeho otca) so Skrjabinom, a vtedy som sa začala zaujímať oňho z hľadiska hudobného. Súdaj podľa toho, čo od neho hrám si myslím, že bol hudobne nadaný a škoda, že sa nevenoval výlučne hudbe. Napodiv ho najprv objavili Japonci. Tie skladby, ktoré hrám som získala od jeho syna Eugena, žijúceho už vo vysokom veku v Londýne.

Teraz žijete dlhšie na Slovensku, v Bratislave, teda tu už môžete pôsobiť, chceli by ste si splniť nejaké umelecké pranie?

– V prvom rade by som na Slovensku chcela uviesť neznáme dielo Liszta. Je to klavírny koncert Es dur udaný ako op. posth. Je to v skutočnosti rané dielo písané v duchu S. Thalberga. Chcela by som hrať so Slovenskou filharmóniou v Bratislave Gershwinovu Rapsódiu v modrom. Možno, že a mi to ešte podarí.

Otázky kladla INGBORG ŠÍŠKOVÁ

VLADIMÍR VALACH

Pohl'ady na staršiu generáciu

5. marec bol posledný životný deň Dr. Ing. Vladimíra Valacha (1937), bankára, ekonóma diplomata, vysokoškolského pedagóga, publicistu, nositeľa vysokých francúzskych štátnych vyznamení /Le Chevalier de la Legion d'honneur – Rytier Čestnej légie a Grand officier de l'ordre du Merite national – Veľký dôstojník Národného rádu za zásluhy/. Človek s veľkým Č, humanista, vlastenec, ale aj Európan, obdivovateľ krás prírody, umenia i ľudského génia, ktorý neustále hľadal, zakladal, organizoval, podnecoval a šíril vôkol seba nadšenie i pozitívne myslenie. Bol zakladajúci člen správnej rady AZE-Nu- Aliancie za etiku novinárov. Napísal množstvo článkov, vydal viacero publikácií, vystupoval v televízii a v rozhlasu. Publikoval aj v Kultúre. Poslednou jeho knihou, ktorá je úprimným vzťahom medzi Francúzskom a Slovenskom, je kniha „PARIS-Bratislava alebo Prečo mám rád Francúzsko?“

Namiesto rozlúčky prinášame jednu z úvah Vladimíra Valacha jako aj niekoľko spomienok na túto osobnosť.

Priznávať sa, rád som stretával francúzskych senátorov a obdivoval som ich ľudskú a životnú múdrosť, pretože išlo prevažne o zreľých a starších ľudí. Po takomto jednom stretnutí mi ešte dlho doznievala myšlienka vyslovená senátorom a bývalým ministrom vnútra Christianom Bonnetom – citujem “národ, ktorý si neváži starších zahynie podchladením“.

Naozaj, medzi základné charakteristiky vyspelých civilizácií a krajín, patrí úcta k staršej generácii a snaha o jej hmotné a spoločenské zabezpečenie. Môžem to potvrdiť aj na základe môjho takmer desaťročného pobytu vo Francúzsku.

Predovšetkým je potrebné si uvedomiť výrazné zmeny na demografickej mape a spôsobe života, čo súvisí aj s existenciou staršej generácie v relatívne dobrých fyzických, psychických ako aj materiálnych podmienkach, ktorá si chce predĺžiť vlastné osobné aktivity aj po ukončení zamestnaneckého pomeru. Vo Francúzsku preto rozlišujú tretí vek – to sú dôchodcovia medzi 60-80 rokmi veku, štvrtý vek predstavujú ľudia po osemdesiatke. Pri zachovaní kontinuity hodnôt vo Francúzsku, ale i v celej západnej Európe bez takých prudkých a revolučných zmien, aké sme zaregistrovali v strednej a východnej Európe, titul „ancien minister“ (bývalý minister), alebo „ancien president“ má všeobecnú úctu. Osobnosti, ktoré niečo dokázali v živote, sú doslova ozdoba všetkých významných podujatí.

Pokles mortality a celkovej životnej úrovne vo vyspelých krajinách vedú aj k predĺžovaniu fyzického veku. Muži narodení pred rokom 1970 teoreticky môžu rátať s trvaním svojho dôchodku približne 23 rokov, zatiaľ čo v roku 1910 to bolo iba 10,6 roka. Aj samotná fyzická staroba je oddialená. Dnes sú sedemdesiat ročné osoby oveľa „mladšie“ ako sedemdesiatnici pred štyridsiatimi rokmi.



inštitúcie štátnosti. Výhody i strasti a úskalia neraz chirurgických rezov a obrovských zmien v spoločnosti nie sú rovnomerne rozložené na všetky skupiny obyvateľstva. Najmenej výhod a najviac strastí v porovnaní so strednou a mladou generáciou nesie staršia generácia. Dnešní sedemdesiat a osemdesiatnici, ktorí išli do dôchodku na začiatku transformačného procesu s úsporami, ktoré ešte v roku 1989 mali akú takú kúpnu silu, dnes po sérii rokov s dvojcifernou infláciou tieto celoživotné úspory predstavujú iba torzo pôvodnej hodnoty. Transformačný proces, informatizácia a globalizácia na druhej strane navyšujú nové vrstvy životných nákladov, ktoré nie sú kompenzované tak bezprostredne ako u zamestnaných ľudí.

A navyše k tomu všetkému riava trans-

Môžu to potvrdiť aj obyvatelia Bratislavy, či ďalších miest, ktorí stretávajú organizované skupiny dobre vyzerajúcich dôchodcov z Rakúska, Nemecka, Talianska, Francúzska či z Japonska. Aby sa tento stav udržal musia však pristúpiť aj vo vyspelých krajinách k zásadnej dôchodkovej reforme.

Sociologicky, psychologicky i fyziologicky existujú určité nadčasové pravidlá týkajúce sa tretieho a štvrtého veku, ktorým sa odlišujú od strednej generácie či od mládeže. Sily akosi ubúdajú, viac sa spomína ako projektuje. Nastupuje miesto prílivovej vlny akási odlivová vlna, kedy aj komunikácie a kontakty je menej. J.P. Belmondo to vystihol takto: „Podpisovať autogramy nie je unavujúce, strašné je, keď Vás o ne nežiadajú“.

Človek v tomto veku sa stretáva aj s nemocami aj so slabosťami, ale aj s majestátnosťou života a smrti. Dobré je keď si to uvedomuje v pokore. Neraz si uvedomí spolu s F. K. Veselým, že „každý deň po šesťdesiatke je veľkým darom“. Ale vnese do tejto úvahy aj optimizmus pesničkára Jaromíra Nohavicu: „...pokud se zpívá, ještě se neumírá“.

Tento vek má aj veľa predností a výhod. Vymaňujú sa z každodenného stresu zabezpečovania kariéry, zo stresu každodenného kolotoča povinností, rýchlych zmien zostáva akosi viac času na podľnosť v umení, literatúre, na kontakty s priateľmi, venovanie sa rodine, vychutnávanie pekných rán a nádherných večerov, na obdiv prírody. Človek v tomto veku dospieva a dozrieva k múdrosti Cicerona, ktorý povedal „najhodnotnejšie zo všetkých umení je umenie žiť“ a viac ako osemdesiat ročný Goethe dodáva „mladí krásni ľudia sú hračkou prírody, ale starí krásni ľudia sú umeleckými dielami“.

Ale poďme k našej vlastnej realite, k postaveniu dôchodcov u nás. A možná poodhalíme aj akési tabu. Snáď nikde ani v strednej Európe nenastalo toľko zmien ako na Slovensku. V rámci transformačného procesu popri ceste k demokracii a k ekonomickým reformám sme navyše riešili aj dovrstvenie národnej identity a

formačného procesu sa prejavuje aj v devalvácii v morálnej oblasti. Niektorí politici bez toho, aby sami rozvíjali skutočné ideály a hodnoty radi hovoria o hlbokéj čiernej diere pred rokom 1989. Začnime konečne rozlišovať medzi systémom a ľuďmi ktorí v ňom žili. Dnes sa akosi nenosi oceňovať a poďakovať sa za prácu z pred nežnej revolúcie, akoby aj pred rokom 1989 neexistovali čestní pracovníci ľudia, ktorí - i keď v obmedzených podmienkach - vytvárali hodnoty pre túto krajinu.

Napriek tomu všetkému značná časť našich dôchodcov sa aj dnes živo zaujíma o veci verejné. Tlieskajú skutočným osobnostiam a sú hlboko rozčarovaní nad prešľapmi, novodobými zbojstvami i bublinami pseudohodnot a pseudoelity vytvárajanej raným kapitalizmom a konzumnou spoločnosťou. Možno by sme si mali aj na tomto mieste pripomenúť myšlienku amerického generála Mc. Arthura adresované starším i mladším v ošiali 2. svetovej vojny. Citujem: „Starými sa nestávame, pretože sme prežili určité množstvo rokov. Starými sa stávame, pretože nám vyprahli ideály. Roky pokrývajú vráskami pokožku, ale strata ideálov znamená zvráskavenie duše. Vy ste takí mladí ako Váš hlad, takí starí ako Vaše pochybnosti, takí mladí ako Vaša dôvera vo Vás samotných, takí mladí ako Vaše nádeje, takí starí ako Vaše porazenectvo. Zostanete takí mladí, pokiaľ budete pripravení prijímať a vnímať krásu, dobro a veľkosť, pripravení prijímať posolstvá prírody, človeka a nekonečna.“

Áno, veľmi veľa môžu urobiť pre zlepšenie svojho postavenia psychicky i pozitívnymi prístupmi samotní príslušníci tretieho a štvrtého veku. Ale ešte viac a strašne veľa toho môžu a mali by urobiť aj príslušní predstavitelia a inštitúcie na úrovni štátu, regiónu, obce, bývalého pracoviska a rodiny. Na každej tejto úrovni by bolo možné aktívne dešifrovať a konkrétne reagovať na myšlienku francúzskeho senátora: „národ, ktorý si neváži starších, zahynie podchladením“. Veď predsa chceme, aby sme patrili do vyspelej civilizácie.

Z rozlúčky s Vladimírom Valachom

Bývalý veľvyslanec vo Francúzsku, pán Vladimír Valach, naplnil k plnej spokojnosti svoju diplomatickú misiu, tým, že sa snažil, aby Francúzi poznali a milovali jeho krajinu. Svedčí o tom aj úsilie, ktoré vynaložil, aby nám znovu objavil osobnosť i dielo Generála Milana Rastislava Štefánika.

Svoju hlbokú náklonnosť voči Francúzsku prejavil vo svojej publikácii « Paríž – Bratislava alebo prečo milujem Francúzsko ». Toto dielo nás zvlášť potešilo.

Svedectvá, ktoré sme dostali z Francúzska, akonáhle sa zpráva o jeho úmrtí rozšírila, podčiarkujú veľkú vážnosť, ktorú sme mali voči jeho osobe a živú spomienku, ktorú si na neho uchováваме, na jeho elegantnú osobnosť a jeho neúnavnú prácu v službách francúzsko-slovenských vzťahov. Zacitujem z dvoch takýchto posolstiev, ktoré potom odovzdám pani Valachovej :

Francúzske ministerstvo zahraničných vecí si uchová na neho spomienku ako na človeka plne oddaného svojej práci, ako na človeka s hlbokým presvedčením, že zblížovanie našich národov bol jeden z dôležitých vektorov úspešnosti projektu spoločnej Európy. Z vďaka jeho príkladnej aktivity, mu v júli 1996 Francúzska republika udelila vyznamenanie Rádu Rytiera Čestnej légie, a v októbri 2001 vyznamenanie Veľkého Oficiára Národného rádu za zásluhy.

Radnica Meudonu, mesta, kde pôsobil Štefánik, zdraví vo Vladimírovi Valachovi slovenského patriota, Francúza srdcom, a ozajstného Európana.

JACQUES FAURE,
veľvyslanec Francúzskej republiky v SR

Vladimír Valach, zakladajúci prezident Francúzska slovenskej obchodnej komory, bol hlavným iniciátorom a autorom založenia prvej zahraničnej obchodnej komory na Slovensku. Práve našej Francúzska-slovenskej obchodnej komory, ktorá bola založená ustanovujúcim Valným zhromaždením vo februári 1994. Vladimír Valach, ktorý miloval Slovensko a bol nadšencom francúzsko-slovenskej spolupráce, získal na svoju, vlastne našu, stranu tých v súčasnosti pár predstaviteľov francúzskeho politického, podnikateľského a kultúrneho sveta na Slovensku, vrátane predstaviteľov francúzskeho veľvyslanectva. Spolu so slovenskými podnikateľskými subjektami, bankami a obchodnými a priemyselnými komorami na obidvoch stranách, ale aj fyzickými osobami, rozbehol vlak, ktorý dobre našťartoval a dostal Francúzska-slovenskú obchodnú komoru na úroveň uznávané inštitúcie, ktorej patrí významné miesto vo francúzsko-slovenskej relácii.

Vladimír Valach bol v poslednom čase čestným prezidentom FSOK a napriek chorobe sa stále zaujímal o jej život.

ANTON BERITH
Riaditeľ Kancelarie Francúzska-slovenskej obchodnej komory
Chambre de Commerce Franco-Slovaque

V roku 1992 sme s manželkou v podľubí Domu spisovateľov na bratislavskom korze otvorili malé kvetinárstvo Orchideu. Praxovali u nás najlepší študenti zo Stredného odborného učilišťa poľnohospodárskeho z Malinova. Každý deň na konci pracovného času sme s mladými aranžérmi hodnotili deň, čo zaujímavé sa udialo, o čo bol najväčší záujem a pod.

Jedného dňa mi naša šikovná študentka – Zuzka – povedala: „Šéfe, dnes tu bol taký milý zoviálny pán a kupoval obrovskú kyticu kvetov“. Bolo to presne v deň výročia prvého letu človeka do vesmíru. Akú to malo súvislosť, to sme s manželkou pochopili až po rokoch, keď sme sa dozvedeli, kto bol ten milý pán a pre koľko bola určená tá obrovská kytica...

Nebol to nikto iný, ako Vladko Valach. A tá kytica bola určená jeho milovanej manželke Evke, ktorú spoznal práve v ten pamätný deň letu Jurija Gagarina do vesmíru.

Tento dátum Vladko Valach neraz spomínal pri neformálnych stretnutiach, ktorých sme sa mali možnosť zúčastniť aj vďaka nemu. Prežili sme s ním a s jeho manželkou Evkou mnohé pekné chvíle, vážili sme si jeho múdre slová podložené bohatými skúsenosťami z bankovníctva i ako veľvyslanca Slovenskej republiky vo Francúzsku. Veľa bol ochotný urobiť pre dobré meno vlasti v zahraničí a určite aj preto prijal funkciu čestného prezidenta Nadácie Minislovensko, projektu, ktorý mal k tomu prispieť. Vďaka nemu sme mali možnosť vidieť Paríž a ako inšpiráciu MiniFrance.

Vladko Valach rád prichádzal na zaujímavé stretnutia i k nám do Minigalérie na Starom meste. Čokoľvek povedal malo svoju váhu a logiku a ľudia si so záujmom vypočuli jeho názor, jeho slová. Žiaľ, už nám nezaznejú...

V deň poslednej rozlúčky s našim vzácnym priateľom som si dovolil ku kyticke kvetov pripojiť niekoľko veršov na ďalekú cestu:

*V deň, keď Ti Gagarin
zamával z oblohy,
vtedy si uvidel hviezdy
v očiach ženy.*

*Hviezdy, ktoré boli
Celým Tvojím žitím,
cčí, ktoré boli
celým Tvojím bytím.*

*Dávali Ti silu
vôkol sa rozdávať,
s úsmevom, s espiritom
svoj život prežívať.*

*Tak Ťa Vladko prosím,
vybav Jurijovi,
že vesmír je v ľudoch,
čo Ťa majú radi.*

Peter a Ľubka Zelenákovci

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

JÁN MASARYK

Budovanie nových kapacít
ako nevyhnutnosť

Za zmienku stojí okolnosť, že uvedené oceliarske združenie buduje stále nové kapacity, hoci tie jestvujúce nie sú ani zďaleka naplno využívané. V našich bývalých socialistických podmienkach sa nové závody prestali stavať, akonáhle bola dosiahnutá v niektorom odvetví kapacitná sebestačnosť.

Preto sa od istého času u nás temer prestali stavať nielen nové pivovary, cukrovary, mlyny, konzervárne a pekáre, ale aj iné závody, napríklad oceliarske, klincovne, drôtovne, automobilky a pod. Pripravili sme sa tak o dravosť na medzinárodných trhoch. Lebo podnik, ktorý ide iba na 60 % projektovaného výkonu, ľahko pokryje prebytkom svojej kapacity neočakávanú zákazku. Naše, na 100 aj viac percent vytážené podniky, nemali o neplánované objednávky záujem.

Pripravili sme sa tým aj o tzv. masívnu formu zavádzania vedecko-technických novinek. Ako možnosti akého-takého technologického rozvoja zostali, iba rôzne druhy prestavieb jestvujúcich závodov. V nekonkurenčnom prostredí, bez tlaku svetovej ekonomiky, išlo iba o čiastkové zlepšenia. Nezriedka moderne vyzerajúci závod bol v svojej produktivite limitovaný dôležitým strojom, ktorý pochádzal zo Slovenského štátu, z Prvej republiky, či dokonca ešte z Rakúska - Uhorska. Svojho času to bol napríklad stroj na výrobu žrdoviny v Drevene Turany, alebo pletacie stroje na drôtené pletivá v Pružinárni a strojárni Brezová. Aj preto mnohé naše závody boli a niekedy ešte stále sú dobre utajené technologické skanzeny.

Malá koncentrácia
vedecko-výskumných kapacít

Veda a výskum v bývalom Československu boli veľmi roztrieštené. Nevytýčenie istého základného nasmerovania, čiže nejestvovanie oficiálneho programu rozvoja spôsobila, že napriek početnej vysokému stavu vedeckovýskumných pracovníkov, bola koncentrácia ich nasadenia na jednotlivé výskumné úlohy mimimálna. Iba necelí dvaja pracovníci na jednu výskumnú úlohu. Ved' u nás sa robilo všetko, od ihiel až po lokomotívy a lietadlá!

Predpokladám, že v súčasnosti je situácia na tomto poli ešte horšia. Drasticky sa zredukoval nielen počet vedec-

kých pracovníkov, aj počet výskumných úloh.

Čo teda vyrábať, čím zaujímavým osloviť svet, aby sa značka made in Slovakia zaskvela na svetových trhoch?

Automatizácia, robotizácia, kybernetizácia. To je stále pre nás kyslé hrozno. Cesta k Slovenskému kyberniónu a synergiónu ako samo rozvojovým územiam, zostáva stále zarúbaná. Že čím je zarúbaná? Inovačnými bariérami.

Vieme, čo by bolo treba,
ale nerobíme to

Uvedené skutočnosti neunikli ani netechnikom. „Je notoricky známe, že notoricky zaostávame za najvyspelejšími kapitalistickými krajinami v automatizácii, kybernetizácii, chemizácii, t.j. v oblastiach, ktoré v svojom súhrne zatiaľ znamenajú technické predpoklady vedeckotechnickej revolúcie.“² „Vieme, čo by bolo treba, ale nerobíme to. Staré mechanizmy ekonomickej štruktúry a myslenia pôsobia všade... Už dnes, už zajtra sa treba nielen zamyslieť, ale aj uskutočniť nové rozdelenie národného dôchodu v prospech vedy a vzdelania, inak zajtra, t.j. o dvadsať rokov znovu zaplačeme nad výsledkom.“³

Prešlo už viac ako dvadsať rokov a naozaj môžeme plakať. Nezamysleli sme sa. Lepšie povedané, tí, ktorým sme zverili do rúk moc a riadenie štátu, sa nezamysleli. Vízia budúcnosti štátu nejestvuje. Politikárčenie a hašterenie požiera prakticky celý duševný potenciál našich vodcov.

A veci sa stávajú ešte aj inak zložitejšími. Jednak nevieme kde na to vziať, jednak vôbec nestačí len naslepo investovať do vzdelania a výskumu. Ukazuje sa, že investovať je potrebné cielene, čiže v súlade s rozvojovou víziou. Je nevyhnutné zmysluplne zvýšiť množstvo pracovných miest na Slovensku tak, aby si tu ľudia vedeli nájsť zamestnanie, aby si tu mohli založiť rodinu, vychovávať deti a pritom neživorit'. Aby nám vyučení ľudia nemuseli odchádzať za prácou.

Z tohto hľadiska je súčasne zakladanie nových priemyselných parkov s

časťou zahraničného kapitálu nesporným taktickým úspechom. „Je pravda, že dnešná liberálnejšia globálna ekonomika, ktorú nekriticky oslavujú veľké nadnárodné spoločnosti, je sama o sebe nestabilná. Je bohužiaľ pravda aj to, že liberalizácia nemá vždy za následok automatický „prenos“ blahobytu chudobným.“⁴

Informačná revolúcia

Z pohľadu ekonómov a sociológov manželov Tofflerových, ktorí zastávajú názor, že nastupuje informačná revolúcia a v jej dôsledku na postupne zanikajúcej masovej priemyselnej výrobe vzniká nový druh civilizácie, sa dá rozoznať, že umiestnenie montážnych závodov istých automobiliek k nám je z hľadiska materských podnikov a ich materských krajín vlastne už strategické pôsobenie v duchu tretej civilizácie, kým u nás sa tým posilňuje iba vlna druhá. Inými slovami, tak trochu si konzervujeme naše zostávanie.

Úspech, ale iba taktický

Vzhľadom k situácii v akej sme, musíme pochopiteľne privítať a využiť všetky príležitosti, ktoré sa nám núkajú, alebo ktoré zaiste aj za cenu rôznych ústupkov vláda a príslušné rokujúce orgány získali. Majme však na pamäti, že ide iba o taktický úspech. Nemalo by sa to prezentovať ako div nie zásadný obrat, alebo priam ako čin, ktorým si vláda a ministerstvá splnili svoje povinnosti voči rozvoju nášho hospodárstva.

Na strategické činy ešte len čakáme.

Vieme, komu môžeme za našu súčasnosť ďakovať. K podedeným problémom zo socialistickej minulosti môžeme priradiť súhrn dlhého radu nekonceptných a nesystémových rozhodnutí našich poprevratových ministrov, bankárov, úradníkov, súdov a iných inštitúcií.

Rôzne východiská z krízy

Keď sa pozrieme do histórie, vidíme, že v istých obdobiach stál vari každý štát pred nevyhnutnosťou závažných zmien, lebo jeho ekonomika sa ocitla

v zlej situácii. Každý štát hľadal východisko z krízy po svojom.

Zaujímavé a dodajme že vzácne systémové východisko z hospodárskej krízy, v ktorej sa ocitla naša ríša, vymyslel voľakedy poradný team Karola Róberta z Anjou. Riešenie to bolo priam neuveriteľné! Inováciou, základným princípom zmeny bolo, že panovník sa vzdal svojho práva, podľa ktorého mu zo zákona patrili všetky drahé kovy, ktoré sa našli v jeho ríši!

Nahradiť ho cisárskym monopolom na výkup drahých kovov. A čo sa stalo? Ak predtým niekto našiel na svojom pozemku zlato, alebo striebro, bola to priam katastrofa, lebo prišiel nielen o zlato, ale aj o pozemok pod ktorým ležalo. A teraz sa zrazu ukázalo ako veľmi výhodné je mať pozemky, kde sa môžu kútať a dolovať drahé kovy. Priam ako zátrakom sa z nehodnotnej rakúskej meny stala mena hodnotná, dôveryhodná, reprezentovaná mincami – kremnicíky dukát, alebo toliar. Rozvoj ťažby drahých kovov viedol k ozdraveniu hospodárstva, budovaniu bankových miest a otvoreniu Banskostianickej banskej univerzity, prvej svojho druhu na svete. Ozvena slávy toliara – thaler – dollar znie aj v názve meny, ktorá sa stala na dlhý čas stabilizujúcim prvkom svetovej ekonomiky.

Nájsť takéto „elegantné“ riešenia si však vyžaduje veľmi tvorivý a zväčša netradičný prístup, prekonávajúci viaceré inovačné bariéry. Chce to doslova zlepšovateľský, či objaviteľský team.

V jadre každého systémového riešenia ide vždy o vzdanie sa niečoho, čo si dovtedy mocenská elita bezvýhradne privlastňovala, čo sa časom vyprofilovalo ako rozvojová prekážka – inovačná bariéra.. Nájsť potrebné inovácie a najmä uviesť ich do života sa však muselo zakaždým udiť proti vôli časti mocenských elit.

A tak sa vlády rady uchylujú k zdanlivo jednoduchším riešeniam, ktoré nesiahajú do majetkovej a právnej podstaty danej mocenskej štruktúry.

Zdanlivo najjednoduchším riešením boli kolónie. Kto ich nemal, tomu zostala víťazná dobyvačná vojna, samozrejme maskovaná čo najznevnejším hávom. A je veľa štátov, ktoré to v svojich dejinách riešili a možno ešte stále sem – tam riešia, práve takto.

Nemecko

Nemecko po prehranej I. svetovej vojne vyriešilo svoj politicko – ekonomický rébus v r. 1933 nastolením nacistickej diktatúry. Východiskom z krízy boli masívne vládne objednávky pre zbrojný priemysel a investície do infraštruktúry. Finančné prostriedky získali nacisti zo zhabaného židovského majetku a nekrytých zmeniek MEFO. Tam má svoj racionálny koreň nacistický antisemitizmus. Splatiť dlhy mohla však iba budúca korisť z víťaznej vojny. Preto bolo heslo: „Hitler znamená vojna!“ hlboko pravdivé.

Veľká Británia

Vo veľkej Británii sa podarilo prekonať hospodársku krízu až ako odpoveď na nemecké zbrojenie. Zaujímavé je, že „výstavba priemyselných zón sa od roku 1937 financovala z kráľovského pokladu. Aby vláda uľahčila ich vznik, menovala osobitných zmocencov /komisárov/, ktorí mali ďalekosiahle plné moci až po rôzne donucovacie prostriedky. Tak vznikli priemyselné zóny Clyde, Južný Wales a priemyselné obvody na severovýchodnom pobreží.“⁵

Sovietsky zväz

V Sovietskom Zväze sa najprv použil rozvojový program NEP /Novaja eko-

nomičeskaja politika/, ktorý umožnil súkromnému kapitálu zapojiť sa do rozvoja hospodárstva. Významnú úlohu zohrala aj neplatená práca po sobotách, tzv. subotniki. Po Leninovej smrti sa ako východisko z krízy použil najmä rozsiahly štátny terorizmus nielen voči roľníctvu, ale aj voči iným vrstvám obyvateľstva. Milióny ľudí pracovali v gulagoch na nútených prácach bez nárokov na mzdu. Bližšie pozri napr. Solženicinovu trilógiu Súostrovie Gulag.

Čína

Nesystémový „Veľký skok“ a tzv. „Kultúrna revolúcia“ skončili úplným fiaskom. Potom bol postavený nový rozvojový program na neobvyklom princípe znížiť populačný prírastok. Neskoršie sa tento model ešte vylepšil absorbovaním Hong Kongu, čo sa ako celok nazýva Dva systémy, jedna krajina. Zdá sa, že systém zatiaľ veľmi prosperuje.

Južná Kórea

Ako osobitný príklad úspešného riešenia je možné uviesť Južnú Kóreu, ktorá sa po olympiáde v Tókiu ako zátrakom hospodársky povzniesla medzi tzv. ázijských tigrov. Stalo sa to behom krátkych dvadsiatich rokov v podmienkach veľmi tuho utiahnutých opaskov. Ostrohy spätných väzieb boli natoľko neznesiteľné, že po niekoľkých neúspešných pokusoch bol diktátor zavraždený.

Česko-slovenské východiská

Hneď po vzniku Prvej republiky sa v Čechách razilo heslo: „Milión Čechov na Slovensko“. Táto na prvý pohľad záchranná misia znamenala v konečnom dôsledku podstatne vyššie vystaňovalctvo nás Slovákov, lebo pracovné miesta v slovenskej štátnej správe, školstve, železničnej doprave, polícii, na úradoch, boli obsadzované najmä Čechmi. Stali sme sa agrárnym prívieskom „historických zemí“.

Namiesto cieľavedomého budovania priemyselných obvodov ako odpovede na nemecké zbrojenie, bol uprednostnený francúzsky variant výstavby fortifikačných zariadení podľa vzoru Maginotovej línie. Obrovské peniaze sme umŕtvali v mase železobetónu, namiesto toho, aby sme ich použili na svoj rozvoj.

V krajine, ktorá pri svojom vzniku dostala do vienka dlžoby za vybudovanie, prevádzku a diaľkovú prepravu troch zahraničných armád, v krajine, ktorá nemala žiadny kráľovský poklad ako ho mala Veľká Británia, ani zásoby zlata ako USA, to bolo nešťastné rozhodnutie. Išlo doslova o z Biblie známe zakopanie hrivny. Ba ešte horšie. Biblická hrivna sa dala zo zeme vykopať a znovu použiť, ale naše opevnenia sa navždy stali súčasťou pohraničného koloritu.

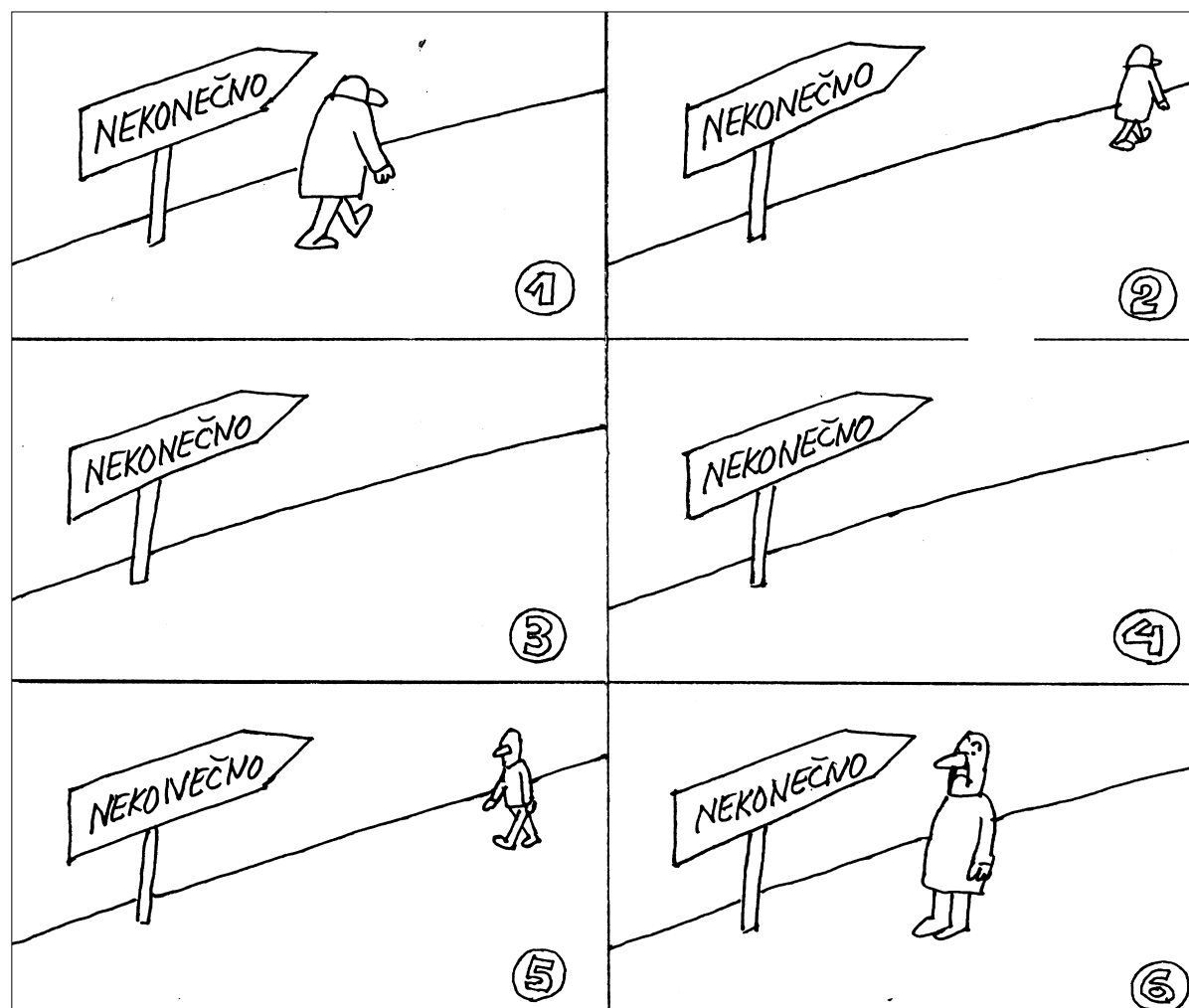
Aj vtedy bolo prijaté závažné nekonceptné rozhodnutie. Vláda zabudla na heslo starogréckej Sparty, ktorá opevnenia nebudovala. To heslo znelo: „Hradbami Sparty sú hrde hrude jej občanov!“ A skutočne, pevnosti neboli na našu obranu nikdy použité, hoci statočných občanov bolo dosť. Dokázali to nielen vzorné priebehy oboch mobilizácií, ale aj vtedajšie skandovanie davov: „Dajte nám zbrane, dali sme si na ne!“ 8 Politická elita nemala hrude ani hrde, ani statočné. V dôsledku Mníchovskej dohody /zrady/ sa z pevnosti ani len nevystrelilo! Niektoré neskôr potupne poslúžili krupopovým delám na otestovanie účinnosti ich streľby.

Vidíme, že nikdy nešlo o systémové východiská.

Naše východiská
po Druhej svetovej vojne

Po Druhej svetovej vojne sa finančné prostriedky na Dvojročný plán obnovy hospodárstva Československa, ktorý bežal pod heslom „Dva stupne k blahobytu“, získali najmä trojnásobnou devalváciou slovenskej koruny na úroveň koruny českej a tzv. viazanými vkladmi. Išlo vlastne o celoplošné zrekvírovanie úspor obyvateľstva, o ich zhabanie.

V roku 1948 bol komunistami zorganizovaný štátny prevrat, ktorého dôsledkom bolo zavedenie sovietskych metód



Kresba: Andrej Mišanek

v priemyselnej aj poľnohospodárskej výrobe: znárodnenie a združstevnenie. Nastala prudká a ako budúcnosť ukázala, v podstate zbytočná orientácia na budovanie ťažkého priemyslu, čím nastali rôzne disproporcie. Bolo zlikvidované množstvo malých a stredných podnikov ľahkého priemyslu a následne vznikol nedostatok spotrebných tovarov a služieb.

Po menovej reforme v roku 1953 boli nenávratne zrušené aj viazané vklady, čím sa skončila hra na ich prípadné odblokovanie.

Združstevňovanie znamenalo okrem iného aj umŕtvenie obrovského ekonomického potenciálu, ktorý pozostával z rozličných druhov hospodárskych budov, strojov, a nástrojov jednotlivých gazdovstiev. Tento potenciál, ktorý vznikol celé generácie doslova z potu a slz, sa stal zo dňa na deň nepotrebný.

Podobne nepotrebnými sa zrazu stali mnohé budovy a zariadenia voľakedajšej živočíšnej výroby a iných prevádzok teraz už neexistujúcich družstiev, ktoré v súčasnosti strašia svojou prázdnotou zamátoženosťou popri mnohých slovenských cestách.

Nekonceptný prístup vtedajších vlád sa prejavil okrem iného aj tým, že ani v jednom prípade neumožnili ich zmysluplné využitie.

Spojené štáty

Veľmi zaujímavý a v mnohom podnetný je spôsob, akým sa z veľkej hospodárskej krízy dostali Spojené štáty. Prezident Teodor Roosevelt donútil vedeckú a právnu sféru, vypracovať rozsiahlu vzájomne previazanú rozvojovú víziu - program, ktorý sa stal známym pod menom Nové dielo. Nový údel - New deal. Zaiste to nie je náhoda, že v alchymii znamená výraz Nové dielo terminus technicus premeny neušľachtelého kovu na zlato. Program sa začal uskutočňovať v r. 1934 a dotkol sa všetkých zložiek spoločnosti. Prezident získal priam diktátorské právomoci. Išlo to až tak ďaleko, že ho časť americkej tlače celkom vážne pripodobňovala k Hitlerovi! Veď on zapojil do programu aj zlaté rezervy Únie!

Mnohým podnikateľom nebolo po vôli, že museli znášať regulačné zásahy do svojho podnikania. „Niet pochýb o tom, že mnohí priemyselníci a ľudia obchodného sveta zúria vo svojom vnútri proti mzdovým kódum, alebo iným zákonným opatreniam, ktoré sa na nich vzťahujú. Nech bola ich zlosť akákoľvek veľká, aspoň v prvom roku Veľkého diela znášali svoj osud naprosťto mlčky. Dokonca sa hanbili siahnuť k osvedčenej praktike, domáhať sa pomoci u Veľkého lekára - súdnej moci.“⁶

Podpora programu bola obrovská, naozaj celonárodná.

Prax Nového údelu

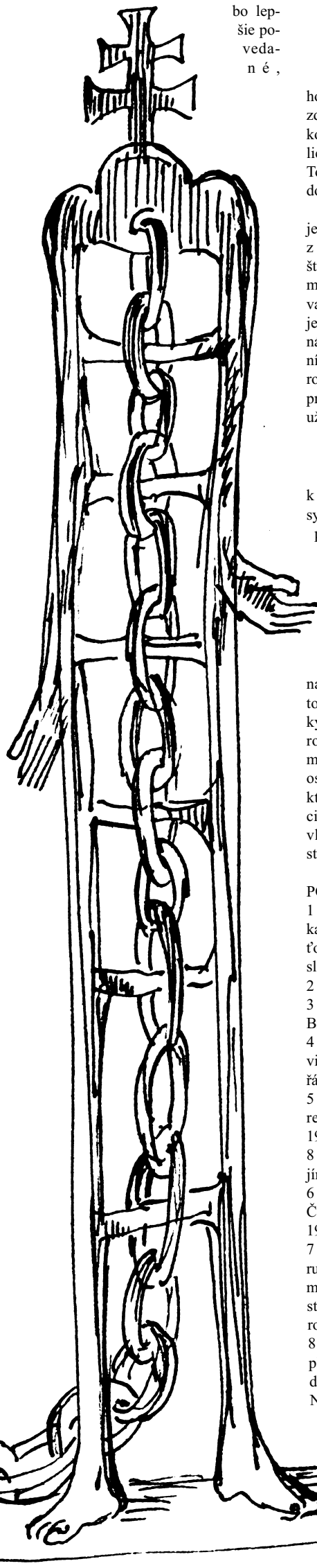
Napodiv veľmi málo, až podozrivo málo, je známe o spôsobe akým sa Nový údel uskutočňoval. Nepamätám sa ani na jeden film, ani na jednu knihu, kde by sa bola táto téma objavila. A vlastne sa tomu aj tak nevidia.

V praxi, predstavoval Nový údel čiastočne dobrovoľný, čiastočne vynútený odsun miliónov bezdomovcov, nezamestnaných, tulákov a iných rolling stons, hobos a hombies do dreverubačských táborov v Skalných horách. Potiaľto to dosť pripomína vytvorenie akýchsi gulagov. Tam si v podmienkach skautsko-vojenskej disciplíny zvykali títo ľudia na pravidelný tvrdý pracovný režim, nútene si odvykali od alkoholu, drog, kariet a fajčenia. Získali otužilosť a pracovné návyky a po niekoľkých rokoch opätovne aj slobodu. V táboroch do-

stávali aj istú osvetu, ktorá im mala pomôcť rozbehnúť časom vlastné drobné podnikanie. Pri prepustení dostali vkladnú knižku, na ktorú im bola po celý čas ukladaná ich mzda. /Toto už gulagy nepripomína/.

Vracajúci sa muži boli iní ako tí, ktorí pôvodne museli z donútenia rúbať stromy. Odvykli od poľnohospodárskeho života. Chceli sa ženiť, zakladať si rodiny a pravidelne pracovať. Pochopili, že pek-

lo, alebo lepšie povedané,



očístecký pobyt v tábore, im dal novú životnú príležitosť. Na ich príchod bol už pripravený rozsiahly drevospracujúci priemysel, výstavba typových rodinných domov na báze dreva, továrne na textil, nábytok, bytové zariadenie a spotrebný tovar s množstvom pracovných príležitostí. Roosvelt vlastne vytvoril veľký agregátny dopyt, veľkú tsunami vlnu kúpnej sily, ktorá ďalej akcelerovala rozvoj hospodárstva.⁷

Čo tak tvorivo rozpracovať princípy Nového údelu na naše súčasné podmienky?

Asi by to nešlo. Hoci práce v našich horách by bolo určite viac než dosť a to zďaleka nie iba pri likvidovaní následkov víchríc. Boli by sme označení za policajnú krajinu bez špetky demokracie. To je asi aj dôvod, prečo sa o tomto období dejín USA vie tak málo.

Nech je ako chce, z horeuvedeného je zrejme, že východiská sú možné aj z veľmi ťažkých situácií. Veď Spojené štáty mali vtedy cca 12 miliónov nezamestnaných, čo predstavovalo 10 % obyvateľstva. Naša súčasná nezamestnanosť je v niektorých oblastiach viac ako dvojnásobná. A nič sa nedeje. Trpným znášaním tohto bremena strácame našu ďalšiu rozvojovú hybnú silu. A platí černošské príslovie, že pre zaháľajúce ruky satan už nejakú tú prácu vymyslí.

Politická vôľa

Potrebná je politická vôľa a odvaha k činom. Nesmie však ísť o ďalšie nesytemové opatrenie⁸. Bez celkovo pracovanej, serióznej, odvážnej a na súčasné trendy reagujúcej rozvojovej vízie, sa pred nami črtá len veľmi ponurá budúcnosť.

Zmeniť sa vlastne musí najmä naša vládnuca byrokracia, ktorá si netrúfa pozrieť budúcnosť do tváre, ktorá nie je ochotná nasadiť si ostrohy spätnej väzby s realitou životnej úrovne občana. Bez takýchto ostrôh sa však z netvorivej byrokracie nikdy nestane tvorivá a oveľa menšia administratíva. Osobnosť Roosveltovoho typu a charakteru, čiže niekto, kto popri túžbe po moci má aj pocit zodpovednosti voči krajine, ktorej vládne, sa totiž rodí možno len raz za storočie.

POZNÁMKY:

1 Termíny uviedol Ing. Koloman Ivanička na konferencii s medzinárodnou účasťou o Priemyselnej architektúre, Bratislava, r.1985.

2 IN: V. Mináč: Predvoj 52/1966

3 IN: V. Mináč: Tu žije národ, Smena, Bratislava 1982, str. 103, 104, 105.

4 IN: A. Toffler, H. Tofflerová, Nová civilizácia, tretí vlna a její následky, Dokořán, s.r.o, Praha, 2001, str. 64.

5 IN: J. F. Munce: Industrial architecture, Iliffe Books Limited, London 1961, str. 71.

6 P.Tigríd: Průvodce moderní ženy po jejím osudu.

7 IN: L. Rogers: Vlady v době krise, Československá grafická unie a.s. Praha, 1937, str. 132.

8 Dokumentárne zábery z týchto dreverubačských táborov aj s príslušnými komentármi odvysielala svojho času TV stanica Max 3 ako jeden diel seriálu Storočie ľudí.

8 Zoznam stoviek zákonov a zvláštnych plných moci nových orgánov Nového diela zverejnili ako celok napr. noviny New York Times 4. marca 1934.

(Dokončenie v budúcom čísle)

Posolstvo prvého prezidenta slovenskej mládeži

Keďže si v týchto dňoch pripomíname 59. výročie násilnej smrti nášho pána prezidenta, stojí za zmienku povedať niekoľko slov o jeho vzťahu k mládeži.

Mládež

je kvetom slovenského národa

Týmto slovom vystihol J. Tiso význam slovenskej mládeže pre budúcnosť národa, do ktorej vkladal svoju nádej pri budovaní myšlienky slovenskej štátnosti v 1. ČSR. Hlavným atribútom tejto idey bol idealizmus ako vzácna životná hodnota našej mládeže.

„Idealizmus, ty predmet cynických poznámok a posmešných úšľabkov, najdeš ešte prívržencov a horlivcov?“⁽¹⁾ - pýta sa náš prezident vo svojom článku Mládež slovenská publikovanom v roku 1920 v Tatranskom orlovi. Z toho vyplýva, že už v tom čase bol idealizmus slovenskej mládeže vystavený terčom výsmechu zo strany „pokrokovjšieho“ českého národa, ktorý sa usiloval vymazať tento pojem zo srdca mladých Slovákov a Sloveniek. No tak ako sa to vtedy nepodarilo počas 20 rokov existencie 1. ČSR, tak sa to nepodarí ani súčasným mocipánom, pretože aj dnes ešte vďaka Bohu jestvujú mladí ľudia, ktorí v sebe nosia vznešené ideály ako napríklad - viera v Boha, láska k národu, úcta k rodine, čistota v partnerských vzťahoch - ktoré sú však „ako krásny sen, ktorého sa obáva človek, že nie je skutočnosťou a rozptýli sa, akonáhle otvorí oči.“⁽²⁾

Ano, naša vlast' potrebuje práve takýchto mladých zánietencov, ktorí zapália oheň vznešených ideálov v srdciach ľudí, ktorí už stratili zmysel pre túto hodnotu. Slovenský národ, kedy si uvedomíš, že iba vznešené ideály ťa vytrhnú z jarma otroctva, do ktorého si sa dostal?

Čo znamená mať ideál

Náš pán prezident ďalej uvádza, že pôžitok a v tomto zmysle ponímané príjmy nemôžu byť ideálom, lebo všeobecnou skúsenosťou je, že statky len dotiaľ nás okúzľujú, kým nimi nevládneme, akonáhle ich však obsiahneme, stratia svoju pôvabnosť. Zanedbaná slovenská mládež, kedy pochopíš, že honba za svetskými pôžitkami ti nedovoľuje uskutočňovať ideály, ktoré v sebe nosíš? Je až zarážajúce uvedomiť si, koľko mladých ľudí naplnených týmito prizemnými túžbami chodí po Slovensku, pričom budovanie ich sveta plného sebaklamov a falošných ilúzií sa podobá stavbe domu na piesku, ktorý zmetie prvá búrka.

Preto citujúc nášho pána prezidenta „ideálom môže byť len uplatnenie našich síl v práci za najvyššími ideálmi, lebo len tieto poskytujú nám úspech v borbe, doprajú nám odpočinku uprostred najnapnutejšej práce.“⁽³⁾ Len trepezlivosť a neúnavná práca poháňaná vznešenými ideálmi nás mô-

že priviesť k duchovnej i materiálnej obrode nášho národa, ktorá je v súčasnosti tak veľmi potrebná. Žiaľ dnes sme svedkami toho, že vládni politici ženú sa za svojimi osobnými ambíciami preferujú rýchle a bezbolestné reformy, ktorými sa chvália v klamnom domnení, že tým slúžia národu.

Za Boha - Za národ

Veru niet vznešenejších ideí, ktoré si ľudská myseľ môže predstaviť, ako sú tieto dve. Veď tak „ako vták má krídla, aby lietal, ty, mládež slovenská máš preto ma a cit, sily telesné i vlohy duševné, aby si ich použila a v horlivej práci uplatnila.“⁽⁴⁾ J. Tiso tu poukazuje na skutočnosť, že bez týchto dvoch ideálov sa nemôže stať naša mládež soľou zeme a svetlom sveta. Preto budú prísne súdení tí rodičia, učители, vychovávateľia, ktorí nevedú slovenskú mládež k pestovaniu týchto cností, ktoré sú pilierom, na ktorom stojí budovanie lepšej a spravodlivejšej spoločnosti.

Ano kresťan, nie národovec?

Na záver mi dovoľte krátku úvahu. Keď som bol prednádavcom s našim kňazom a s mladými priateľmi v Osvienčime, kde sa nachádza múzeum obetí nacizmu, s pobavením som si vypočul prednášku poľskej sprievodkyne o holocauste na Slovensku. V sekcii slovenského domu totiž boli vystavené fotografie činiteľov 1. SR a ich prejavy, ktoré boli adresované proti Židom. Z tejto prehliadky som mal dojem, akoby slovenský národ nenávidel Židov, v ktorých videl svojho úhlavného nepriateľa. Nebudem tu podrobne rozoberať príčiny tohto smutného stavu, ktorý vládne v našej spoločnosti o židovskej otázke v 1. SR, ale keď som si uvedomil, aké prekrútené fakty sa podávajú mládeži o našej minulosti, prišlo mi ľúto týchto mladých ľudí, ktorí sa stávajú ľahkou obeťou rafinovanej a cieľavedomej manipulácie zo strany nepriateľov slovenskej štátnosti.

Pýtam sa zodpovedných: Dokedy ešte budete zamlčovať pravdu o J. Tisovi a jeho dobe a budete sa nečinne prizerať odnárodňovaniu našej mládeže? Aj keď by to malo trvať ďalších 100 rokov, pravda raz vyjde najavo a história odsúdi vaše ľahostajné konanie, ktorým zakrývate svoj strach pred skutočnosťou, že náš pán prezident položil svoj život za svoj národ, aby mu pomohol zvíťaziť nad svojimi nepriateľmi.

POZNÁMKY:

1) Fabricius M., Suško L.: Jozef Tiso, Prejavy a články, zv. I (1913-1938), Bratislava 2004, s. 101.

2) Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 101.

3) Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 101-102.

4) Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 102.

JÁN HODŮR

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalik* (Kanada), *Vladimír Kubovčík*, *Peter Kubica*. - Šéfredaktor: *Teodor Križka*. - Grafik: *Alojz Tomášek*. - Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk - Telefonicke predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo 1810/97. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Začiatkom decembra v galérii Pálffyho paláca na Zámockej ulici bola otvorená výstava Ondreja Zimku pod názvom *Modré z neba. Je to jeho svet nekonečných farebných príbehov. Dobré padne v čase, keď vrcholí v televíziách „umelecké, poučné, morálku podporujúce, proste knážkovsko – brotherské“*, s prepadčením tiež programy, vnučované, vymývajúce mozgy najmä mladým v najsledovanejšom čase, vidieť Zimkov teplý, očarujúci, fantazijný a upokojujúci farebný svet. Atmosféru krásna doplnili dvaja účinkujúci. Andrej Ferko s príhovorom, ktorý pre jeho nezvyklú, pútavú formu prinášame, a originálny bluesman Ján Litecký Šveda.

Redakcia

Blues odchádza, aby prišlo a prichádza, aby neodišlo. Je mi ťoú vystúpiť na multi-mediálnom bloku s originálnym bluesmanom Jánom Liteckým-Švedom...

Nie je to tak dávno, čo na ústrednom výbore strany na Hlboké plytko usúdili, že fantazijný realizmus u nás nemá čo hľadať a spustili pohon na umenovedkyňu, ktorá sa previnila použitím tohto pojmu. Stranici boli na realizmus takí citliví, že by najradšej nepripustili ani realitu fantázie.

Keby sme hľadali v slovenskom umení uznávaného majstra fantázie, asi by sme nemali privedať možnosti. Na terajšej ceste strednej Európy do latinsko-americkéj budúcnosti, ako nám prorokoval Michael Novak, si musíme všetci spoločne pripustiť, že máme v sebe v takejto realite individuálne aj kolektívne fantázie, ale sotva by sme sa zhodli na hovorcovi, ktorý má rešpekt a vlastnosti nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Gabriela Garcíu Márqueza. O ktorého občianskej angažovanosti ani umelcom videní nezapochybujú ani uznávači ani zaznávači – ako to lepšie povedala majiteľka galérie – nezaraditeľný ani neopakovateľný. Kým sa aspoň na tomto dohodneme, dovoľte mi pracovať s predstavou, že náš Márquez je Ondrej Zimka.

Pretože nie som odborník na výtvarné umenie, pokúsím sa o niekoľko pohľadov z hľadísk, ktoré sú mi dostupné. Tejto metóde sa zvykne hovoriť fenomenologická. Možno poslúžia na doplnenie vari už desať rokov neúplnejšej monografie pánov odborníkov Tkáča a Petránkeho (1996).

Ide už aj podľa tejto knihy o viacnásobnú osobnosť – myslíteľa o vážnych veciach s darom humoru a neopakovateľnou svojskosťou.

Naši novodobí a súčasní myslitelia vymedzili pre našu sebareflexiu dve vlastne beznádejné polohy. Podľa Mináča sme chorý národ v chorej krajine. Gnómicky to vyjadruje básnik Milan Rúfus – Horí ohník, horí – a my pri ňom – chorí. Profesor Vincent Šabík nám dáva nádeje viac. Podľa neho sme nekonečne dobrí. Ostali sme tu naširoko-naďaleko jedinou krajinou, kde napr. prežili menšíny a živý folklór. Naša nekonečná dobrota sa však často, ak nie pričasto, javí alebo chápe ako blbosť. Blbosť je pritom naša, máme ju už v Bernolákovom slovníku 1811 – a nedajme si ju vziať. Vďačíme aj vlastnej blbosti za kus umenia Ondreja Zimku, ktorý nám prináša *Modré z neba*. Sme mimochodom v budove, o ktorej básnik Dušan Valúch poznamenal – Nehas, čo ťa nepálí. Ondrej Zimka ako autor plagátov a karikatúr si to hasí hasiť aj tam, kde nás páliť ešte len bude. Tak mu to páli.

A nie sme tak hore, ako by to malo byť, parafrázujem slová majstra blues Jána Liteckého-Švedu.

Ondrejove výpovede inklínujú skôr k šabíkovskej добрote než k mináčovskej chorobnosti. Vždy je v nich nádej. Ako v rozprávkach. Vieme, čo u neho a pre nás víťazí. Minimálne počas vnímania obrazu.

ANDREJ FERKO

Náš Márquez Ondrej Zimka

Teraz však začnem do súdka, kde sa trochu vyznám. Učím v rámci počítačovej grafiky aj návrh webstránok. Každá obrazovka má mať jasný bod vstupu a potom čitateľnú vizuálnu hierarchiu, pozdĺž ktorej sa dozvedáme významy od autora. Ondrej Zimka by náročky nebol dobrý autor webstránky. Možno nepozná túto teóriu pohybov hlavy, sledovania pohľadov, striedavých fáz hľadania a skenovania plochy, no intuitívne ju porušuje v každom obraze. Jeho diela jasný bod vstupu majú alebo nemajú. Ak ho nemajú, sme už uprostred vnímacieho deja a hráme sa hru na vnímanie. Ak ho majú, o chvíľu zistíte, že autor vás provokuje, aby ste vnímali, ako nie ste zvyknutí. Nemá jednoznačnú hierarchiu a vyžíva sa v nejednoznačnosti aj lokálne. Vždy, keď v jeho obraze narázia vaše oči na líniu, oblú či ostruhrannú, prepadnete sa tam, kam jeho prepadol nápad a kam teraz prepadáva aj vás, do hĺbky v priestore a vo vyzname.

Nebudem hovoriť o ďalších fenoménoch – farba ako signál, že sa obraz začína, dialóg malby s drevom, spájanie dávnoveku s budúcnosťou, premena, ustavičná a neustála premena.

Po internete koluje otvorený list Gabriela Garcíu Márqueza Hovor, čo cítis...

Pokiaľ by Boh na chvíľu zabudol, že som len bábkou a daroval mi ešte odrobinku života, využil by som ten čas najlepšie, ako len dokážem.

Pravdepodobne by som nepovedal všetko, nad čím premýšľam, ale určite by som si premyslel všetko, čo poviem. Hodnotil by som veci nie podľa ceny, ale podľa významu. Spal by som málo a sníval viac, pretože viem, že každú minútu so zatvorenými očami strácame šesťdesiat sekúnd svetla. Šiel by som, keď sa iní zastávajú, budil by som sa, keď iní spia.

Kým by Boh ešte daroval odrobinku života, jednoducho by som sa obliekol a kráčal k slnku a objavoval by som nielen svoje telo, ale aj svoju dušu.

P r e - sviedčal by som ľudí, ako veľmi sa mýlia, ak si myslia, že je nevhodné zamilovať sa, keď je človek starý. Nevedia totiž, že starnú práve preto, lebo utekajú pred láskou.

Semiotik by zas o Zimkových obrazových kolážach, či čo to vlastne je, povedal, že vidí sýtosť reprezentácií významov. V n í m a m e i k o n i c k é, symbolické, i n d e x o v é a signálové reprezentácie. Zimkove obrazy poznajú - buď intuitívne alebo vedome - všetky tieto reprezentácie. Inak poveda-

né, semiotická reprezentačná paleta v Zimkovom diele je kompletná.

Obrazy Ondreja Zimku ma primáli položiť si otázku: Načo má človek maliara?

...a pohľadať odpoveď: aby sme si dušu naplnili tým, čo si slobodne vyberieme...

V živote máme jediné skutočné vlastníctvo. Je ním čas. Čas nášho života, do nenávratna plynúci v každej jedinej sekunde. Záleží, (ne)obrazne povedané, iba na nás, na čo si ho premeníme. Sú ľudia, ktorí nikdy nečítali významy výpovede v obraze, lebo nenašli šťastnú chvíľku či bránu na jej vnímanie. Menia svoj čas na čokoľvek iné, nepoetické, hoci každý má dar očarenia a schopnosť vnímať krásu - aj cez vizuálny a u Ondreja Zimku aj symbolický komunikačný kanál.

Maľovať sa mi nedarí, no občas sa mi pošťastí obraz uvidieť. Taká chvíľka môže prísť zvonka - ako keď pred časom Bratislavu zakryla hustá hmla, z ktorej vystupoval iba Dóm a lietajúci tanier na Moste SNP. Taká chvíľka môže prísť zvnútra. A taká chvíľka nemusí prísť zvonka ani zvnútra ani občas - ak je nablízku obraz Ondreja Zimku.

Ide mi totiž, asi ako každému, o fíling, pocit. Veď načo má človek básnika alebo maliara? Aby za neho povedal presnejšie ako on sám sen, pocit, víziu, proroctvo...

Maliar mi predlžuje, rozširuje a prehĺbuje dušu, ukazuje mi také kúsky výtvarného a literárneho jazyka i kúsky s jazykmi, na aké by som sám neprišiel, čiže je mi sprievodcom po mne samom, ale zároveň mi dáva nazrieť, kam až zabľúdi, či kam sa dohľadel v sebe. Lebo niektoré pocity ani obrazy nemusia svietiť práve kdesi vo mne, ale môžu sa vynímať v ňom alebo v nás všetkých. Na toto všetko má človek umelca, svojho veľvyslancu v sebe, nášho slobodne zvoleného predstaviteľa vo svetoch fantázie i pocitov a sprievodcu po spriatelenej duši, neraz citlivejšej, ako je tá moja - po duši Ondrejovej. Aj po jeho duchu.

Ešte sa mi v mojom krátkom živote podarilo zistiť, že to, čo sa darí autorom slovníkov, sa mi nikdy nepodarí - autorov usporiadať nemožno. Autora totiž spoznáme tak, že je to originál, ktorý si zaručene nepopletiete s niekým a niečím iným. Keď sa počas vnímania odohráva to obojsmerné veľvyslancovanie, niet tam nikoho iného - iba ten pre danú chvíľu, situáciu či pocit, iba TEN PRAVÝ.

Presne ako s hudbou - nemôžete počúvať dve.

Keby som mal zas chvíľku hovoriť odborne kreatologicky, tak musím povedať, že existujú dva modely ľudskej tvorivosti. Jeden z nich sa pripisuje ruskému psychológovi Puškinovi a druhý kulturoológovi Koestlerovi. V prvom prípade si v hlave vytvárame bludisko možnosti (generatívna fáza) a potom z nich vyberáme tú naj (regulačná fáza). Tento model má dosť dobre rozpracované metódy a používa sa bežne vo vede a technike. Druhý model má za ústredný pojem bisociáciu, t. j. spojenie dvoch kontextov. Týmto spôsobom vznikajú objavy.

Podľa Koestlera sa v umení, vede a humore (troch rovnocenných oblastiach ľudskej tvorivosti) hľadajú bisociácie, ktoré vyvolávajú tri reakcie, označiteľné zvolaniami AH!, AHA! a HAHA!

Tieto tri slová sú zhodou okolností medzinárodné, takže ich nebudem prekladať. Ondrej Zimka nás podnetmi na tieto tri reakcie zasýpa nepretržite už celé desaťročia.

V inej teórii sa tieto kontextové skratky nazývajú diskongruencie a patrí medzi ne aj metafora, prirovnanie, či ako hovorieval sv. Konštantín - pritača.

Ondrej Zimka je veľmajster násobenia účinku mystifikácií a metafor, lebo ich skladá v priestore. A pretože každý z nás má inú hierarchiu, v ktorej nás aj seba Ondrej Zimka vodí za nos, máme často do činenia s ohňostrojovými nápadmi, ktoré si dotvárame sami. Ondrej maľuje dvojzrmerne, jeho obrazy milujeme štvorzrmerne, v priestore aj v čase. V čase storočnej samoty, v čase tisícroč-

ných včiel, v opakovaných časoch divých husí... v časoch našich kolektívnych, ako tak objektívnych, - i subjektívnych, neobjektívnych nijako.

Miroslav Válek by tu možno dnes namiesto mňa možno znovu povedal -

„zomrela pravda, a poézia

s tvárou v závoji,

aj v najlacnejšom slove veje čierny flór, predbiehajú sa ako divé, ktoré skôr udesnú ramu sveta zahojí?

Nechaj ten svet, nad ktorým sa mračí, kde čas sú peniaze a kde je svet račí, nechaj jeho sýtosť, jeho hlad, krčové žily jeho autostrád a ku plátenkám konopným sa vráť.

Tvár si do nich spotenú poutieraj a načúvaj, tam každá veraj inú hudbu skrýva, tam je aj skala citlivá a živá a pre každého sa tam nájde dobré slovo, a záračný je to dážd, keď prší ovos,

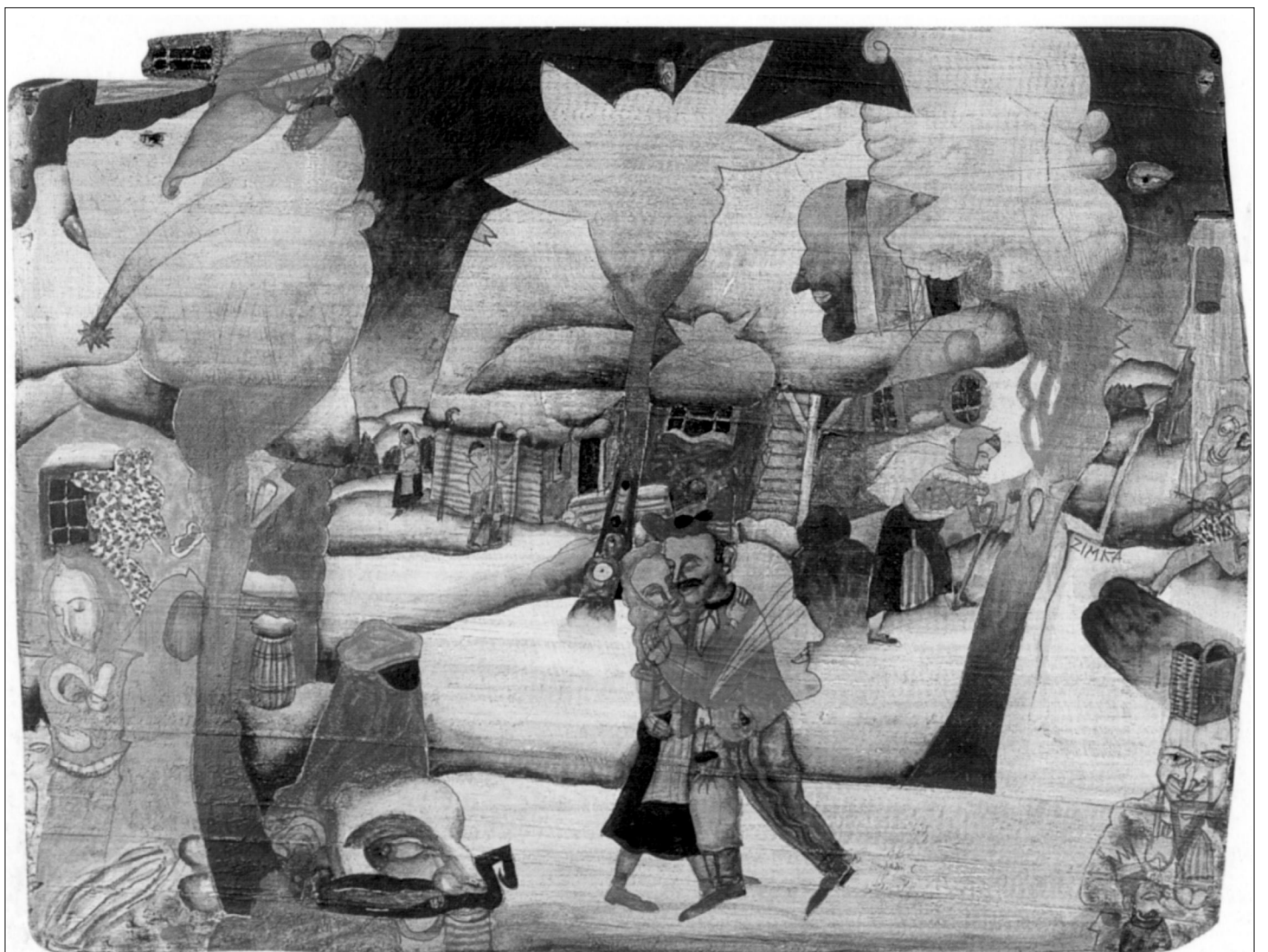
tam blýska sa, tam hromy divo bijú, les svoje litánie tam odrieka, a tam aj o polnoci stretneš človeka.

Potichu si hraj tú melódiu, Potichu si tie slová opakuj, Kde je tá krásna zem ... kde domov mŕj“ ... kde domov mŕj“

A nechaj ešte staré striebro na tráve A odpočítaj dlane láskavé, Len ticho spievaj, Tichšie, potichu... Neprišla ešte chvíľa oddychu.

Domovy máme dočasné a trvalé. Naším domovom už nie je, napríklad, Česko-Slovensko, hoci stále, aj tu a teraz, plynne vnímame nostalgii Váčkovej alúzie na jeho hymnu. Naše domovy sa takisto ako ruky, na ktorých smieš plakať, raz skončia a poskončujú.

Ale vždy každému jeden domov zostane, vždy ním bude - aj naposledy - záračná krajina fantázie. Našej fantázie a fantázie svojej. Dnes do nej môžeme nazrieť cez nové okná či dvere do nášho všedného sveta. Sú to obrazy Ondreja Zimku. Ráďte vstúpiť!



Ondrej Zimka: *Večné odchody a návraty*, 2004